

Taşa Yazılan Para Vakıfları: Topkapı Sarayı'ndaki Taş Vakfiyeler*

Fatma Elif Taygur**

Öz

Bu araştırmanın konusunu Osmanlı vakıf geleneğinde XV. yüzyıldan itibaren yaygın bir kullanımı olan para vakıflarının Topkapı Sarayı'ndaki taş vakfiyeler üzerine yazılan örnekleri oluşturmaktadır. Çalışmada, Topkapı Sarayı'nın Aşçılar Mescidi, Helvahâne-i Âmire, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Kozbekçiler Koğuşu, Karaağalar Koğuşu gibi farklı birimlerinde yer alan 25 taş vakfiye üzerinden vâkıflar, akarlar, hayratlar ve bu vakıfların taş vakfiye olarak yazdırılma sebepleri incelenmiştir. Bu kapsamda Topkapı Sarayı'ndaki para vakıflarını içeren taş vakfiye örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: vakıf, para vakfı, Osmanlı, Topkapı Sarayı, taş vakfiye.

Cash Waqfs Written on Stones: Stone Waqf Deeds at the Topkapi Palace

Abstract

The subject of this research is examples of cash waqfs, which have been widely used in the Ottoman waqf tradition since the 15th century, inscribed on stone waqf deeds at the Topkapi Palace. The article examines 25 stone waqf deeds in different units of the Topkapi Palace such as Aşçılar Masjid, Helvahâne-i Âmire, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Kozbekçiler Koğuşu, and Karaağalar Koğuşu, and the reasons these waqf documents were produced as “taş vakfiyeler” (stone waqf deeds). In this context examples of waqf deeds including cash waqfs at the Topkapi Palace are discussed.

Keywords: waqf, cash waqfs, Ottoman, Topkapi Palace, stone waqf deed (taş vakfiye)

* DOI: 10.16971/vakiflar.1557920

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Eylül 2024 / September 2024

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Şubat 2025 / February 2025

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Programında Prof. Dr. Nermin Şaman Doğan danışmanlığında Fatma Elif Taygur tarafından halen hazırlanmakta olan “Vakıf Kurumu ve Anadolu Mimarisinde Taş Vakfiyeler” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** Arş. Gör. Fatma Elif Taygur, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü; Ankara-Türkiye; e-posta: eliftaygur@hacettepe.edu.tr; ORCID: 0000-0003-3034-0084.

Giriş

Para vakıflarının meşrûiyeti, İslam fıkıh tarihinde tartışma konusu olmuştur. Menkul bir değerın vakfedilmesi, vakıf kurumunun özünü oluşturan unsurlardan biri olan kalıcılığı sağlamakta yetersiz olduğu için Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde kabul görmemiştir. Buna karşın Mâlikîlik ve Hanefîlik mezhepleri, bu konuyu kabul edilebilir bulmuştur. Mâlikî fıkıh âlimleri bir sermayenin Allah'ın takdirini kazanmak için kamu yararına kullanılmasını desteklemiştir (Kahf, Nabee, 2017: 14-15). Ancak vakfedilen paranın değerinin korunmak istenmesi, faiz uygulamasına yol açabileceği için Hanefîler tarafından reddedilmiştir. Hanefîlerin para vakfıyla ilgili iki uygulaması olmuştur: biri vakfedilen paranın bir nevi emek-sermaye ortaklığıyla işletilmesi yöntemi olan mudaraba ve diğeri ise paranın gayrimenkul ya da menkul değerlere dönüştürülerek vakfedilmesi anlamına gelen ta'amül yöntemidir (Ahmad, 2015: 65; Çizakça, 2001: 26-29; Çizakça, 2004: 2).

Osmanlı'da yaygın olan para vakıfları, diğerk vakıf türlerinde olduğu gibi vakfiyelerle kaydedilmişlerdir. Kâğıt, defter, ya da rulo olarak bulunan vakfiyelerin yanında bir grubunun taşta yazılarak, vakfın hayrî kısmını oluşturan yapılara yerleştirildiği görülür. Bu türden vakfiyelere "taş vakfiye" adı verilmektedir. Taş vakfiyeler içerik olarak vakıfların kurucuları ile akarlarının ve hayratlarının bir kısmını içerse de daha ayrıntılı yazılan örnekleri mevcuttur. Taş vakfiyenin yazılma ve kullanım amaçları, yapı türüne, coğrafyaya, vâkıfın kimliğine, tarihsel döneme göre değişiklik gösterebilir. Ancak genel motivasyonun vakfın ve vâkıfın kamu tarafından bilinirliği ve vakfın sürekliliğinin sağlanması olduğu anlaşılır. Taş vakfiyelerin kullanımının, diğerk kitabe türlerine göre daha sınırlı olduğu görülse de (Çaycı, 2018: 202) yapılan literatür çalışmalarında Türk medeniyetinde taş vakfiyeleri ve taş vakfiyeli eserleri konu alan pek çok çalışma bulunur (Cantay, 1994; Tüfekçioğlu, 2000; Fatsa ve Sarıtaş, 2012; Yurttaş, Köşklü, 2017; Şen, 2020). Bilinen bazı taş vakfiyeli yapılar arasında Mudurnu Yıldırım Bayezid Hamamı (Ayverdi, 1962), Beyşehir Eşrefoğlu Câmii (Çetinaslan, 2018), Bursa Umur Bey Câmii (Keskin, 2018), Kütahya II. Yakub Bey İmareti (Varlık, 2018), Amasya Bayezid Paşa Câmii (Keskin, 2016) sayılabilir.

Osmanlı para vakıfları hakkında geniş ve kapsamlı bir literatür bulunmasına karşın, para vakfı içeren taş vakfiyelerin sayıca azlığı sebebiyle para vakıflarının taş vakfiyeler aracılığıyla duyurulmasını konu alan ve bunun nedenlerini irdeleyen çalışmalar sayıca azdır. Tespit edilebilen en erken tarihli para vakfı içeren taş vakfiyeler; paranın işletilmesinden söz edilmemesine karşın Mudurnu Yıldırım Bayezid Hamamı (1382) taş vakfiyesinde, Bursa Veled-i Yaniç Mescidi (1440) taş vakfiyesinde ve Kirmasti Hamza Bey Türbesi (1462-63) taş vakfiyesinde sırasıyla "gelir", "dirhem" ve "nakit akçe" olarak yer almıştır.¹ Bu çalışmanın konusunu oluşturan Topkapı Sarayı'ndaki taş vakfiye kitabeleri ile ilgili bilinen ilk araştırma Metin Tekeşin'in İstanbul Üniversitesi'nde 1964 yılında hazırladığı "Topkapı Sarayı Müzesinin Orta Avlusunda Bulunan Vakıf Kitabeleri" isimli lisans tezidir (Tekeşin, 1964). Konu ile ilgili bilinen bir diğerk önemli çalışma da Abdülmecit Şentürk'ün "Topkapı Sarayı'ndaki Taş Vakfiye Kitabeleri" başlıklı makalesidir (Şentürk, 2013). Makale'de Saray'daki taş vakfiye kitabeleri: mimari yapılarda yer alanlar, mimari yapılardan ayrı olanlar ve hasarlı vakfiyeler biçiminde gruplandırılmıştır. Abdülmecit Şentürk özellikle hasarlı kitabelerin belgelenmesinde Metin Tekeşin'in 1964 tarihinde hazırladığı lisans tezinden yararlandığını belirtmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı para vakıflarının Topkapı Sarayı'nda taş vakfiyeler aracılığıyla yansıtılmasının nedenlerini Osmanlı vakıf kültürünün iktisadi, sosyolojik ve kültürel bağlamlarında inceleyerek literatüre yeni tartışma alanları sunmaktır. Çalışmada, Topkapı Sarayı'nda vakıf kitabeleri olarak karşılaşılan para vakıfları: vâkıfların kimlikleri; vâkıfların hayırseverlikte bulundukları hizmet birimleriyle olan ilişkileri; Osmanlı sultanlarının sarayın hizmet birimlerine yaptıkları nakdî bağışları içeren taş vakfiyeleri; taş vakfiyeler aracılığıyla Saray'daki hizmet birimlerinde duyurulan sultan va-

1 Söz konusu yapıların taş vakfiyelerinin para vakıflarını içerdiği, tarafımızca tespit edilmiştir.

kıflarının saray çalışanı vâkıfların hayırseverlikleri üzerindeki etkileri; vakıf kitabelerine yazılan para vakıflarının sayıca artış göstermelerinin nedenleriyle dönemin ekonomik durumu arasındaki olası ilişkilere yanıtlar aranacaktır.

Topkapı Sarayı'ndaki Para Vakıflarını Konu Edinen Taş Vakfiyeler

Çalışmada tespit edilebilen, Topkapı Sarayı'nda bulunan, para vakıfları kitabeleri ve diğer taş vakfiye kitabelerinin toplam sayısı 73'tür.² 73 taş vakfiye içinden 20'si geçmiş yıllarda Saray'ın Bâbüsselâm avlusunda, Matbah-ı Âmire revakları ve Has Ahırlar bölümlerinde sergilenmesine karşın günümüzde yerlerinde değillerdir. Taş vakfiyelerin tamamı içinde tespit edilebilen en erken tarihli taş vakfiye 1625/26 yılına, en geç tarihli taş vakfiye 1858/59 yılına tarihlenir. 1 Temmuz 2024 tarihinde Topkapı Sarayı'nda yapılan incelemelerde sergilenen taş vakfiyelerin kaldırıldığı görülmüştür. Buna göre geriye kalan 51 taş vakfiye Sarayın, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Matbah-ı Âmire'nin birimleri ve mescidi, Karaağalar Koğuşu, Akağalar Koğuşu ve Has Oda birimlerinde yer alır. Mimari birimler içinde yer alan 39 taş vakfiyeden 14'ü yerinde tespit edilememiştir.

Sergilenen kitabeler de dahil olmak üzere yayınlarla desteklenerek tespit edilebilen toplam 73 vakıf kitabesinden 59 tanesi saray çalışanlarının yaptığı para vakıflarıyla ilgilidir. 10 taş vakfiye bizzat sultanların, ilgili birimlerde çalışanlara yaptıkları para tahsisatları hakkındadır. Sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilip günümüzde görülemeyen 1 taş vakfiye de II. Mahmud'un eşlerinden, Şehzâde Osman'ın annesi Baş Nevfidan Kadın'ın Zülüflü Baltacılar Koğuşu'na vakfettiği paradır. II. Mahmud öldükten sonra, Zülüflü Baltacılar Koğuşu'na para vakfedilmesi dikkat çekicidir. Zülüflü Baltacılar Koğuşu, III. Mustafa tarafından lağvedilmesine rağmen I. Abdülhamid tarafından yeniden kurulmuş ve II. Mahmud'un yenilik hareketleri sırasında çeşitli düzenlemeler geçirmiştir (Özcan, 1992: 34-35). Sultanların Saray'ın farklı birimlerine yaptığı taş vakfiyelerde yer alan tahsisatlara göre Zülüflü Baltacılar Koğuşu'na para tahsis eden tek padişahın II. Mahmud olduğu görülür.

Topkapı Sarayı'nda bulunan para vakıflarının vakıf kitabelerine bakıldığında, kitabelerin yerleştirildikleri birimleri ilgilendirdiği anlaşılır. Bir kalfanın ya da ağanın ölümünden sonra başka kalfalar ya da ağaların merhûmun terekesinden belli miktar parayı vakfetmeleri sık başvurulmuş bir uygulama olmuştur. 26 para vakfı taş vakfiyesine göre vasiyet usulü ya da merhûmun malından en fazla 1/3'ünün alınarak vakfedildiği görülür. Kalfa ya da ağanın hayattayken kendi birikiminden belli bir miktar parayı vakfettikleri de kalan 31 para vakfının taş vakfiyelerinde vâkıfların hayatta olmalarından anlaşılır. Her iki durumda da vakfiyelerin bulundukları mekanlar, vakıf şartları ya da vakıf yönetimiyle bağlantılıdır. Vakfedilen paraların işletilmesiyle elde edilen gelirlerin kullanım şartlarına bakıldığında, hizmet birimlerinin ihtiyaçlarına yönelik kullanım eşyalarının alındığı, mekânlarda yenilemeler yapıldığı ve Mevlid, Kandil Geceleri, *Kur'ân-ı Kerîm* okunması gibi dinî törenler ve Ramazan ayı gibi kutsal günlerde tüketilecek gıda ürünleri³ ve görevlilere para verilmesi olduğu görülür.

Saray'da şimdilik tespit edilebilen en erken tarihli para vakfı taş vakfiyesi 1757-58 tarihlidir.⁴ Kronolojik olarak mekânsal bağlamda değerlendirilebilecek ikinci para vakfı kitabesi ise III. Mustafa'nın kendi vakfından 1766 yılında Akağalara tahsis ettiği paranın kaydedildiği kitabedir. Sultanların para tahsislerini mekânlara yerleştirmeleri önemlidir. I. Abdülhamid'in ve III. Selim'in para tahsislerinin kaydedildi-

2 Abdülmecit Şentürk'ün makalesi ile Mustafa Sabri Küçükaşçı'nın bildirisinde (Küçükaşçı, 2024: 684-685, 688, 701, 704) sözünü ettiği kitabelerle birlikte tarafıma tespit edilen taş vakfiye kitabelerinin toplam sayısıdır.

3 Örneğin Seferli Kethüdâsı Sait Bey'in 1224 / 1809-1820 tarihli taş vakfiyesinde, Ramazan ayında Seferli Koğuşu'na haftada iki kere yumurta, reçel, şurup ve zeytin verilmesini şart koştuğu bir taş vakfiye bulunmaktadır. Bkz. Öz (1948: 15).

4 Söz konusu kitabenin sergilenen kitabeler arasında yer alması sebebiyle incelemesi yapılamamıştır. Çalışma kapsamında incelenen para vakfı kitabelerine dahil edilmeme sebebi ise içeriğin belirsizliğidir. Kapudan Ali Ağa isimli birinin vakfettiği 300 kuruşun nereye vakfedildiği kitabe içeriğinde yer almamaktadır. Transkripsiyonu için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4957>

ğî iki vakıf kitabesi de kronolojik olarak arka arkaya gelir. III. Selim Dönemi'nden, sultanın kendi vakıf kitabesi dışında dört taş vakfiye daha mevcuttur ki bunlardan birinde Sultanın tuğrasının bulunması, saray hizmet birimlerinde çalışan kişilerin para vakıflarını pâdişahların bilgisi dahilinde kurup, taş vakfiye yazdırmak konusunda da onay almış olduklarını gösterir.

III. Selim döneminde tespit edilen son para vakfı kitabesi 1804/5 tarihlidir. Bu tarihten sonraki taş vakfiyeli ilk para vakfı, IV. Mustafa'nın 1807 senesinde, babası I. Abdülhamid'in evkafından, onun ruhu için üç ayrı birime yaptığı para tahsisleridir. Sultanî para tahsislerinden sonra 1807 yılında Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nın eski kethüdâlarından birinin vakfettiği parayla beraber, II. Mahmud döneminin başlarına tarihlenen 9 vakıf kitabesi karşımıza çıkar. II. Mahmud'un bizzat kendi vakfından, Zülüflü Baltacılar Koğuşu'na, Hasodalılara, Akağalara ve Karaağalara 1816-17 yıllarında para tahsis etmesi dikkat çekicidir. II. Mahmud'un ölümüne kadar geçen sürede 1817 yılına ait 5, 1818'e ait 1, 1819'a ait 8, 1820'ye ait 7, 1821'e ait 1, 1822'ye ait 1, 1823'e ait 2, 1829'a ait 1, 1830'a ait 1, 1831'e ait 1 para vakfının taş vakfiyesi, Saray hizmet birimlerinin duvarlarına yerleştirilmiştir. 9 para vakfı kitabesi ise Sultan Abdülmecid dönemine tarihlenir. Topkapı Sarayı'nda 1858-59 yıllarından sonrasına tarihlenen taş vakfiye örneği bulunamamıştır.

Topkapı Sarayı'nda yer alan para vakıflarının taş vakfiyelerine bakıldığında, para vakıflarının sayısının II. Mahmut Dönemi'nden itibaren büyük bir artış yaşadığı görülür. Bunun sebepleri arasında, II. Mahmut tahta çıktığı zaman, 1789'dan beri değişmeyen bir akçede yer alan 5,9 gram gümüş miktarının, 30 yıl içinde azalarak, 1831-32 yılında 0,5 gram ile en düşük seviyesine gelmesi gösterilebilir (Pamuk, 2005: 181). Akçenin gümüş miktarında yaşanan %83'lük değer kaybı sebebiyle 1780-1850 yılları arasında İstanbul'da gıda fiyatlarında 15 kata varan artış görülmüştür (Pamuk, 2005: 181). II. Mahmut Dönemi'nde yaşanan bu devalüasyondan vakıflar da etkilenmiş olmalıdır. Yüzyıllara göre para vakıflarının sayıları değerlendirildiğinde, XVI. yüzyıldan XX. yüzyılın başlarına kadarki 400 yıla yakın zaman diliminde, para vakıflarının sayılarının arttığı dönemlerle, tağşışın arttığı ve yüksek devalüasyonla karşı karşıya kalındığı dönemlerin örtüştüğü anlaşılır. Örneğin, 1456-1546 tarihleri arasında İstanbul'da kurulan vakıflardan %46'sı, XVIII. yüzyılda kurulanların %31,77'si ve XIX. yüzyıl vakıflarından %56,81'inin para vakfı olduğu kaydedilmiştir (Türkoğlu, 2013: 193). 1591-1883 tarihli Yeniköy Mahkemesi kayıtlarına göre kurulan 59 para vakfının %31,52'si XVII. yüzyıla tarihlenmektedir. 1850-1883 arasında kurulan para vakıfları, %11,19 ile ikinci en büyük paya sahiptir (Gürsoy, 2021: 177). Türkiye genelinde yapılan bir araştırmada para vakıflarının oranının diğer vakıflara oranı XVII. yüzyılda %3,38, XVIII. yüzyılda %31,77, XIX. yüzyılda %56,81 olarak tespit edilmiştir. (Alkan, 2006: 756). Bu durum, para vakıflarının bir mecburiyet haline geldiği fikrini düşündürülebilir. Nitekim XVI. yüzyılda İstanbul Soğukkuyu'da Mimar Sinan tarafından inşa edilen Cafer Ağa Medresesi'ne, 1845 ve 1846-47 yıllarında Topkapı Sarayı Teberdâran-ı Hassa Koğuşu sakinleri tarafından kurulan iki para vakfının taş vakfiyeleri yazdırılmıştır. Bu vakıf kitabelerine göre, paranın işletilmesiyle elde edilen gelirin, Medrese talebelerinin aydınlanma ve harçlık ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılması şart koşulmuştur. Bu durum, yüksek fiyatlar sebebiyle temel ihtiyaçların temininde yaşanan zorluklara karşı, para vakıflarının sayıca artmalarının zorunlu sebeplere dayandığını gösteren bir örnektir.

Topkapı Sarayı'nda ısınma, aydınlanma, gıda ve ihtiyaç duyulan kapkacağın temini, İstanbul serbest piyasasından (kapanlar, pazarlar, bakkallar) olabildiği gibi, taşradan ve ocaklıklardan⁵ da sağlanabilmekteydi. Saray'ın ihtiyaç duyduğu malzemeler çoğunlukla devlet hazinesinden karşılanmasına rağmen, özellikle Celâli İsyanları ile bozulan ekonomik ve lojistik koşullar sebebiyle devlet hazinesinden alım yapılması işi güçleşmişti. Bu koşullar altında *havâlat* dışı alımlar olarak adlandırılan malzeme temini,

⁵ Resmî kurumların ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin, uzun vadeli olarak çeşitli kaynaklarla temin edilmesidir (Bilgin, 2004: 134).

özellikle darlık zamanlarında, memurların, hazineye yük olmadan, kendilerine tahsis edilen paraları kullanmalarıyla sağlanmıştı (Bilgin, 2004: 111-155). Bu bağlamda incelendiğinde, Saray birimlerinde çalışan kişilerin ölmüş bir ağanın, câriyenin, kalfanın malının belli miktarıyla para vakfetmesi de dönemin ekonomik koşulları göz önüne alındığında para vakıflarının düzenli gelir sağlayan bir kaynak olarak kullanımını yaygınlaştırmış olabilir. Ölen kişi kimsesiz biriye bütün malının devlete kalacağı düşünüldüğünde, yasal olarak merhûmların mallarının 1/3'ünün vakfedilerek Saray'daki hizmet birimlerinin ihtiyaçlarına yönelik harcamalarda kullanılmak istenmesi, yüksek enflasyon ve taşış nede-niyle vasiyet yoluyla yapıldığı söylenen vakıfların tesisinde etkili olmuş gibi görünmektedir.

Sultan tahsisatları dışında para vakfı niteliği taşımayan üç taş vakfiye bulunur. Bunlardan ilki 1625/26 tarihli-dir. Kitabeye göre, Hazîne Koğuşu'nda görevli olan iki kişinin, koğuşa hamam ve mutfak yapıl-ması için para tahsis ettiği görülür (Şentürk, 2013: 231). 1668 tarihli ikinci kitabe Karaağalar Koğuşu'n-dadır. Artık unutulmuş bir uygulama olan, azad edilen harem ağalarına, diğer ağaların 3 aylık ulûfelerini bağışlama geleneğinin hatırlatılarak devam ettirilmesi için yazılmıştır. Üçüncü kitabe 1809 tarihli olup Zülüflü Baltacılar Koğuşu Koğuşu'nda yer alır. Taş vakfiyenin yazılma amacı, eskiden var olan, göç-i hümâyûn dönemlerinde yapılan düzenli bir tahsisatın hatırlatılarak tekrar uygulamaya geçirilmesidir. Bu üç taş vakfiye ve para vakıfları taş vakfiyeleri birlikte düşünüldüğünde, Yeniçeri Orta Vakıfları'nda da gördüğümüz durumun bir sisteme işaret ettiği izlenimini uyandırmaktadır.

Yeniçerilerin her bölüğünün ve ortanın kendilerine ait sandıkları bulunup, mutfak masrafları, sefer hazırlıkları için yapılan masraflar, Ramazan hazırlıklarının masrafları, diğer dinî günlerin masrafları, her bir yeniçerinin maddî gücü doğrultusunda sandıklara yaptıkları nakdî bağışlardan karşılanmaktay-dı. Sandıklardaki bu vakıf paraları on akçeye on bir buçuk akçe nemâyla işletilmekteydi (Uzunçarşılı, 1988: 309-311). Yeniçeri Orta Vakıfları'nda olduğu gibi, Topkapı Sarayı'nın diğer birimlerinde görevli ağaların ya da kalfaların kendi birimleriyle ilgili para vakıfları kurmuş olabilecekleri düşüncesi akla çok uzak görünmemektedir. Nitekim, taş vakfiyelerin içeriklerinden de Yeniçeri Orta Vakıfları'na ben-zer bir uygulama yapıldığı anlaşılır. Yeniçeri Orta Vakıfları'nın işleyişine bakıldığında, işletilmek üzere yatırılan paranın, yeniçeriler arasında borç verildiği anlaşılır (*Kavanin-i Yeniçeriyân*, 2011: 66-67). Bu durum, Saray'ın diğer birimlerindeki oda vakıflarından nakdî yardım alan kişilerin kimliğine dair bir ipucu verebilir. Belki de farklı ocaklar ya da taşlıklarda yer alan para vakıflarının taş vakfiyelerinin ilgili birimlerde yer alma sebebi, vakıfların kullanıcı kitlesinin belirlenmesiydi. Bu durum, Saray halkından bir ağa ya da kalfa tarafından kurulan para vakfının kullanıcılarını, taş vakfiyelerle belirlediği ve duyur-duğu anlamına da sahip olmalıdır.

Çalışmada Aşçılar Mescidi, Helvahâne-i Âmire, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Kozbekçiler Koğuşu ve Kara-ağalar Koğuşu'na yapılan para vakıfları içinde, vakfedilen paranın nasıl kullanılacağını detaylı ele alan 25 taş vakfiye kronolojik olarak incelenmiştir (Ek 1.).

1) Pehlivan el-Hâc Hasan Ağa Vakfı

Kitabenin Transkripsiyonu

1. Bin yüz seksen yedi târîhinde kozbekçi
2. başı olan pehlivân el-Hâc Hâşan Ağa'nın oğlu
3. Enderûn-ı Hümâyûn'da Hâne-i Hâsda çantacı
4. Hâfız 'Alî Ağa pederi rûhı-çün hasbeten-li'llâh
5. ve tevessülen lî-rûh-ı Muhammed 'aleyhi's-selâm beher sene
6. mevlûd-ı şerîfî kırâ'at için ocağa bir gurûş
7. vakf edip on yedi kıyye şeker sekiz kıyye şerbet
8. ve miqdâr-ı kifâye 'öd ağacı ve İmâm Efendiye on gurûş
9. ve dört nefer huddâma oniki gurûş ve câmi'ye altı kıyye
10. şem'-i 'asel ve (...) dahî bir kândîl vaz'ı şart
11. kılmışdır, kozbekçi ocağına Allâh'a emânetdir
12. bu şartlardan hiç birini tenzîl ü nokşân etmeyesiz
13. sene 1211 M[uharrem]⁶

Resim 1: Kozbekçibaşı Pehlivan el-Hâc Hasan Ağa'nın Kozbekçi Ocağı'na Yaptığı Nûkûd Vakfının Kitabesi, 1796, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.)

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: Muharrem 1211 / Temmuz-Ağustos 1796; Eski Kozbekçibaşı Pehlivan el-Hâc Hasan Ağa.

Vakfedildiği Yer: Kozbekçi Ocağı Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki **Konumu:** Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer üzerine talik hatla nesir türünde kartuşlar içinde 11 satır olarak hakkolunmuştur. (Resim 1).

Değerlendirme: Kozbekçi Ocağı'na ait ikinci kitabe Muharrem 1211/ Temmuz Ağustos 1796 tarihli olup 1187/ 1773-74 tarihinde Kozbekçibaşılığı görevinde bulunan Pehlivan el-Hâc Hasan Ağa'nın Enderûn-ı Hümâyûn'da Hâne-i Hâs'da çantacılık görevinde bulunmuş merhûm oğlu Hâfız Ali Ağa'nın ve Hz. Muhammed'in ruhu için her yıl Mevlid-i Şerif okunması için Kozbekçi Ocağı Vakfı'na vakfettiği 1000 kuruşluk vakfı içerir. Kitabede Mevlid-i Şerif töreni için harcanması şart koşulan meblağlar sayılmıştır. Buna göre 17 kıyye şeker, 8 kıyye şerbet, yeterli miktarda öd, câmi için 6 kıyye balmumu ve 1 kandil alınarak yerleştirilmesinin yanında imam efendiye 10 kuruş ve 4 hizmetliye 12 kuruş verilmesi şart koşulmuştur.

⁶ Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4969>

2) Merhum Bölükbaşı Dubadeli Ali Ağa Vakfı

Resim 2: Bölükbaşı Dubadeli [Dubadalı?] Ali Ağa'nın Teberdâran-ı Zülüflüyân-ı Hâssa Ocağı Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1217/1802-3, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1- Dubadeli [Dubadalı ?] 'Âlî Ağa kim bölükbaşydı ol

Ede rahmet rûhuna her dem Ĥudâ-yı müste'ân

2- Etdi biñ dört yüz ġurüş naġden ocağına vaz'

Biñ iki yüz fażlasıyla iki yılda bir hemân

3- Çeşme ĥavlisi teberdârânın ola çıka fers

İki yüzle ispanakçılar ĥasîri bî-gümân

4- Biñ iki yüz on yedide fevt ü vakfın târîhi

Ravza-i firdevs Şâkir ola ģabri her zamân⁷

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1217 / 1802-3; Merhum Bölükbaşı Dubadeli (Dubadalı) Ali Ağa.

Vakfedildiği Yer: Zülüflü Baltacılar Ocağı Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Çubuk Odası.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: 88x51 cm ölçülerinde olup, mermer, lacivert zemin üzerine altın varaklı olarak, 4 satır halinde, 8 kartuşun içine kıta türünde, celf sülüs hatla hakkolunmuştur. (Resim 2).

Değerlendirme: Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nda yer alan 30 kitabeden 14'ü vakıf kitabesidir. Buradaki en erken tarihli vakıf kitabesi, 1217/1802-3 yılına ait Merhûm Bölükbaşı Dubadeli (Dubadalı?) Ali Ağa'nın Zülüflü Baltacılar Koğuşu Vakfı'na yaptığı 1400 kuruşluk vakfa aittir. Vasiyet yoluyla yapıldığı düşünülen vakfın vakfiyesinin içeriğinde her iki yılda bir fazladan 1200 kuruşun daha vakfedilerek bu parayla Çeşme Avlusu'nun çuhayla, 200 kuruşla da İspanakçıların⁸ mekânının hasırla döşenerek yenilenmesi şart koşulmuştur. Vakfiyede paradan elde edilecek gelirden söz edilmemektedir. Kitabede "Biñ iki yüz on yedide fevt ü vakfın târîhi" ifadesiyle lafzen tarih verilmiştir.

⁷ Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5333>

⁸ Saray'ın Bâb-ı Hümâyûn Avlusu'nda yer alan fırınların yanındaki sebze hane ocağı olabileceği düşünülmektedir (Bilgin, 2004; 76).

3) Mustafa Bey Vakfı

Resim 3: Terberdârân-ı Hâs Eski Kethüdâlarından Mustafa Beğ'in Teberdârân-ı Zülüflüyân-ı Hâssa Ocağı Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1222/1807-08, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Kethüdâ-yı sâbık-ı dâr-ı teberdârân-ı hâssa
Muştafâ Beg kim ne etdi ise a'lâ eyledi
2. Hayr ile yâd olmak için tâ-kıyâm-ı haşre dek
Bir eşer yaptıрмаğı ocağa hulyâ eyledi
3. Gördü kim süd ü şeker vakfı idâre etmiyor
Verdi iki bin beş yüz gürüş bir vakf-ı ra'nâ eyledi
4. Nâsa bir mışra'la târîhin dedim güş eyleyip
Vakfa beş kîse kodu haqqâ kim ihyâ eyledi
5. sene 1222⁹

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1222 / 1807-8; Zülüflü Baltacılar eski kethüdası Mustafa Bey.

Vakfedildiği Yer: Zülüflü Baltacılar Ocağı Vakfı.

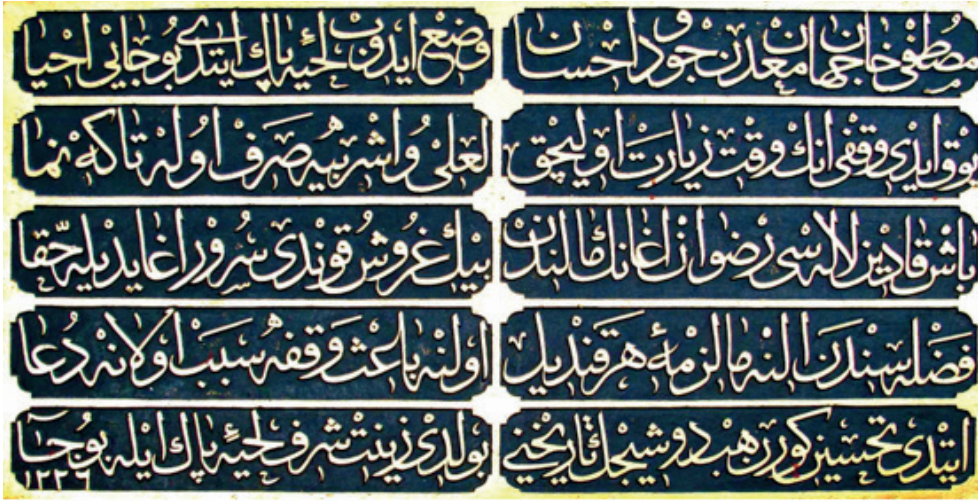
Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Çubuk Odası.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: 88x52 cm ölçülerindeki kitabe, mermer, yeşil zemin üzerine altın varakla, 8 kartuş içinde 4 satır olarak, celî sülüs hatla kıta türünde yazılmıştır. (Resim 3).

Değerlendirme: Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nda yer alan, kronolojik olarak ikinci para vakfı 1222/1807-8 tarihli olup, Ocağın eski kethüdâlarından Mustafa Bey'e aittir. Kitabeden anlaşıldığı üzere Mustafa Beğ bu vakfı sağken kurmuştur. Toplam 2500 kuruşu, Zülüflü Baltacılar Koğuşu'na süt ve şeker alınması için vakfetmiştir.

⁹ Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5331>

4) Başkadın Lalası Rıdvan Ağa Vakfı

Resim 4: Başkadın Lalası Rıdvan Ağa Adına Yapılan Nükûd Vakfının Kitabesi, 1226/1811-12, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.)

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Muştafâ Hân-ı cihân ma'den-i cûd u ihsân
Vaz' edip lihye-i pâk etdi bu câyı ihyâ
2. Yok idi vakfı onun vakt-i ziyâret olıcak
La'lî vü eşribeye şarf olına tâ ki nemâ
3. Baş kadın lalası Rıdvân Ağa'nın mālından
Bin gürüş kondu Server Ağa yediyle haqqâ
4. Fazlasından alına mālze-i her kandil
Oluna ba'îş-i vakfa sebeb olana du'â
5. Etdi tahsîn gören hep düşecek târîhîni
Buldu zînet şeref-i lihye-i pâk ile bu câ 1226¹⁰

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1226 / 1811-12, Başkadın Lalası Rıdvan Ağa'nın malından Server Ağa eliyle yapılmıştır.

Vakfedildiği Yer: Zülüflü Baltacılar Ocağı Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Çubuk Odası.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer üzerine, yeşil zemin renginde, varaklı, celî sülüs hatla, manzum türünde, 5 satır halinde, 10 kartuş içine yazılmış olup, 103x50 cm ölçülerindedir. (Resim 4).

Değerlendirme: Başkadın Lalası Rıdvan Ağa'nın malından Server Ağa eliyle vakfedilen 1000 kuruşun hakkolunduğu vakıf kitabesi 1226/1811-12 tarihli. Kitabede Rıdvan Ağa'nın sağ olup olmadığına dair bir ifade geçmemekle beraber, Server Ağa eliyle yapılması vasiyet yoluyla kurulan bir vakıf olduğunu düşündürür. Vakfın şartlarında, paradan elde edilecek gelirle her kandilde kullanılmak üzere malzeme ve içecek kabı alınması yer alır. Kitabede paradan elde edilen gelir *fazlasından* şeklinde söz edilmiştir. Tamiyeli tarih kullanılmıştır. Son mısranın ebced değeri 1233 çıkmaktadır. "hep düşecek" tamiyesi gereği "hep" kelimesinin ebced değeri olan 7 çıkarılarak 1226 tarihi bulunur.

10 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5336>

5) Kozbekçi Halifesi Boyâbâdî Hasan Ağa Vakfı

Resim 5: Kozbekçi Boyâbâdî Hasan Ağa'nın Kozbekçi Ocağı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1228/1813, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Biñ iki yüz yigirmi sekiz târîhinde kozbekçi
2. halifesi olan Boyâbâdî Hasan Ağa'nın yeğeni ve vâsî muhtârı
3. Kozbekçi-başı Ahmed Ağa dayısı rûhıyîçün hasbeteni'llâhi ta'âlâ
4. ve tevessülen li-rûh-ı Muhammed 'Aleyhi's-selâm be-her sene mevlûd-ı şerîfi
5. kırâ'at için ocağa biñ gürüş vakf idüp sekiz kıyye şeker
6. ve sekiz kıyye şerbet ve mikdâr-ı kifâye 'öd ağacı imâm efendiye kırâ'at-i
7. mevlûd on gürüş bir hatm-i şerîf kırâ'at edene beş gürüş
8. ve 'aşîr-hân on gürüş ve fazlasını ocağ neferâtı
9. ta'âmiyyesine zamm bu vech ile vaz'-ı şart kılmışdır
10. Kozbekçi ocağına Allâh'a emânetidir. Bu şartlardan
11. hîç birini tenzîl ü nokşân etdirmeyesiz¹¹

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1228 / 1813; Kozbekçi Halifesi Boyâbâdî Hasan Ağa.

Vakfedildiği Yer: Kozbekçiler Ocağı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Süsleme ögesi bulunmayan kitabe, mermer üzerine, nesir türünde, celf sülüs hatla 11 satır olarak hakkolunmuştur. (Resim 5).

Değerlendirme: 1228/ 1813 tarihli kitabe, Kozbekçi Halifesi Boyâbâdî Hasan Ağa'nın, ölen yeğeni ve onun vasisi olan dayısı Kozbekçibaşı Ahmed Ağa'nın ruhları ile Hz. Muhammed'in ruhu için her yıl Mevlid-i Şerif okunması adına Kozbekçi Ocağı'na 1000 kuruş vakfetmesini konu alır. Her ne kadar vakıf kitabesinde paradan elde edilecek gelire dair bir ifade yer almasa da vakfın gider kalemleri sıralanmıştır. Para vakfedilmesi ve gider kalemlerinin sıralanması vakfın bir para vakfı olduğu ve paranın işletildiği anlamını taşır. Mevlid okuyacak imam efendiye 10 kuruş, hatim edene 5 kuruş, aşırhane 10 kuruş, 8 kıyye şeker ve 8 kıyye şerbet ile yeterli miktarda öd alınmasının yanında kalan meblağın da Kozbekçi Ocağı'nın yemek masraflarına harcanması şart koşulmuştur.

¹¹ Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4959>

6) Geredeli Kozbekçi Sarı İbrahim Ağa Vakfı

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Şahibü' l-ḥayrāt ve' l-ḥasenāt
2. Biñ iki yüz yigirmi yedi tārīhinde ocaḳta üçüncü
3. iken merḥūm ve maḡfūrun-leh Vīrānşehirli Şarı Mehmed Aḡa
4. ve birāderi Hüseyin Aḡa'nın rūḥıyıcūn ḥasbetenli'llāh ve tevessülen li-rūḥ-ı
5. Muḥammed 'aleyhi's-selām be-her sene mevlud ve bir ḥatm-i şerīf kırā'atı içün
6. ocaḡa biñ ḡurūş vakf edip nemāsından on beş kıyye elvān
7. şeker mevlūd-i şerīf kırā'at edene on ḡurūş ve ḥatm-i şerīf
8. edene beş ḡurūş ḥidmet-i aşīr-ḥān edenlere on ḡurūş ve cāmī'
9. kapusı qarşısına bir kandil vaz' oluna ve sülūs-i mālına Geredeli Kozbekçi
10. Şarı İbrāhīm Aḡa'yı vāşī muḥtār idüp o daḡı sülūsden bākī kalan
11. yedi yüz ḡurūş ḥasbeten lillāh ocaḡa vakf idüp nemāsından vaḳtū's-şubḥdan
12. sonra Qur'ān-ı 'azīm tilāveti içün elli 'aded cüz' vakf olunmuşdur Māhiye
13. birer ḡurūş vazīfe verile, senevī mütevellīye on beş ḡurūş verile iki seneden
14. be-her sene her ne ki bākī kalır ise aḡl-ı nuḳūda zamm olup ḥayrāt-ı sā'ireye
15. şarf oluna Allāhu te'alāya ve Kozbekçiler ocaḡına emānetdir bu şartların
16. hiçbirini tebdil ü noḳşān etdirmeyesiz sene 1228¹²

Resim 6: Geredeli Kozbekçi Sarı İbrahim Ağa'nın Kozbekçi Ocağı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi 1228/1813, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1228 / 1813, Geredeli Kozbekçi Sarı İbrahim Ağa.

Vakfedildiği Yer: Kozbekçiler Ocağı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan, sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer üzerine celî sülüs hatla, nesir türünde yazılan 16 satırlık vakıf kitabesinin, ortasından kırıldığı görülür. Kitabe, yarım daire formunda istiridye kabuğu benzeri süslemeye sahip bir tepelikle sonlanmaktadır. (Resim 6).

Değerlendirme: Kozbekçiler Ocağı'nda yer alan 1228 / 1813 tarihli taş vakfiye, Kozbekçi Ocağı'nda üçüncü görevinde bulunurken vefat eden Viranşehirli Sarı Mehmed Ağa ve kardeşi Hüseyin Ağa ile Hz. Muhammed'in ruhlarına her sene okutulacak Mevlid-i Şerif ve Hatm-i Şerif için vakfedilen 1000 kuruşu konu edinir. 1000 kuruşluk vakfın gider kalemleri 15 kıyye renkli şeker alınması, mevlidhana 10 kuruş, hatim okuyana 5 kuruş, aşırhana 10 kuruş verilmesi ve caminin kapısının karşısına da bir kandil konulması olarak sıralanmıştır. Vakfiyede daha sonra, malın 1/3'üne vasi seçilen Geredeli Kozbekçi Sarı İbrahim Ağa tarafından vasisi olduğu meblağ içinden 700 kuruş daha vakfedildiği ve bu paranın geliriyle de 50 adet cüz alınması, mütevellîye 15 kuruş verilmesi ve aylık birer kuruş da vazife verilmesi şart koşulmuştur. İki yıldan sonra artan gelirin ana paraya ilave edilerek çeşitli hayırlara harcanması gerektiği belirtilmiştir. Vakfiyede, vakfedilen her iki meblağın gelirinden *nemâ* olarak bahsedilmektedir.

12 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4960>

7) Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa Vakfı

Resim 7: Dergâh-ı Alî Gediklü Züemâlarından Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa'nın Gerede Kaza'sındaki Yıldırım Bâyezid Câmisi'ne Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1230/1814-15, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Bin iki yüz otuz senesinde Kozbekçi başılıktan muhrec dergâh-ı
'alî gediklü zu'emâlarından Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa hâl
2. ü hayâtında abâ vü ecdâdına ve ba'de vefâtihî kendü rûhıyîçün hasbeten lillâh
ta'alâ ve teveşşülen li-rûh-ı Muḥammed 'aleyhi's-selâm be-her sene mevlûd-i şerîf kırâ'at
3. olunmak için ve vilâyet-i Anaṭolu'da binâsına muvaffak olduğu Gerede
kazâsında beg dîvânında Karaköy'de Yıldırım Bâyezid Câmî-i şerîf
4. hademesine vazîfe-i mu'ayyene zimnında ikibinbeş yüz gürüş vakf
edip sekiz kıyye şeker ve sekiz kıyye şerbet ve miḳdâr-ı kifâye 'öd ağacı
5. ve imâm efendiye on gürüş ve bir ḥatm-i şerîf için beş gürüş ve vâ'iz
efendiye beş gürüş ḥuddâmiyye ve 'öşr-ḥâna on gürüş ve vilâyet câmî-i
6. şerîfi imâmına senevî yüz gürüş ḥatîb efendiye onbeş gürüş ve müezzin
efendiye onbeş gürüş ve sâ'ir faẓlasını ta'âmiyye zammıyye ve bu vechile vaz'
7. şart kılınmıştır Kozbekçi ocağına Allâh'a emânetidir bu şartlardan
hiç birini tenzîl ve noḳşân etdirmeyesiz Allâh için 1230¹³

Vakfın Tarihi ve Vâkırı: 1230 / 1814-15; Dergâh-ı Alî gediklü züeamalarından Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa.

Vakfedildiği Yer: Kozbekçi Ocağı Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer üzerine, ta'lik hatla, nesir türünde, ikili kartuşlar halinde 7 satır olarak yazılmıştır. Kitabe süslemesizdir. (Resim 7).

Değerlendirme: Kozbekçi Ocağı Vakfı'na yapılmadığı halde, vakfın selahiyeti Kozbekçi Ocağı'na emanet edilen bir vakıf kitabesidir. Söz konusu kitabe 1230/ 1814-15 tarihli olup kozbekçibaşılıktan çıkarak Dergâh-ı Alî gediklü züemalığı görevine getirilen Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa'nın ablası, ecdadı ve kendisinin vefatından sonra ruhları için Gerede kazasındaki Yıldırım Bâyezid Câmî'ne Hz. Muhammed'in ruhu için Mevlid-i Şerif okunması adına 2500 kuruş vakfetmesini konu edinir. Taş vakfiyede paranın işletilmesine yönelik bir ifade bulunmamasına karşın, gider kalemleri olarak 8 kıyye şeker, 8 kıyye şerbet, yeterli miktarda öd alınması, imam efendiye 10 kuruş, hatim için 5 kuruş, vaiz efendiye 5 kuruş, hizmetlilere ve aşırhana 10 kuruş verilmesi sayılmıştır. Ayrıca vilayet câmiinin imamına senede 100 kuruş, hatibine 15 kuruş, müezzinine 15 kuruş verilmesi de diğer şartları oluşturur. Arta kalan paranın da yemek ihtiyaçlarının karşılanmasında harcanması belirtilmiştir.

13 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4967>

8) İbrikdar Ustası İsmail Ağa Vakfı

Resim 8: İbrikdâr Ustası İsmail Usta'nın Helvâhâne-i Amire Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, Cemaziyelahir 1230 / Mayıs-Haziran 1815, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Şevketlü pâdişâh-perver ve hâlife-güster Sultân Maḥmûd / Hân efendimiz ḥazretlerinin dem-i mülûkâne-i hümâyûnlarında
2. ibrikdâr ustalık ḥıḍmetiyle pür-kâm olduğumuz ḥasebiyle / vâlidem merḥûme Râbi'a Ḥatun'un rūḥı için ve kendi
3. selâmetligimiz için Lâlâ el-Hâc Reyḥân Ağa nezâretiyle / Helvâḥâne-i 'Âmire vakfına biḥ ḡurûş ṭanzîm eyledim ki
4. ḥşâıl olan nemâsından iş bu Hâşirciyân / Câmî-i şerîfnde okuyan tâliblere her mâḥ dört vakıyye şem'-i
5. revḡan ve her sene-i ley-le-i berât-ı şerîflerde iki 'aded miḥrâbiyye / şem'-i 'asel verildiginden başka ḥâdim-i câmî-i şerîf
6. olan 'acemiye daḥı bir mâḥ zahmeti muḳâbili yigirmi beşer para / verilmesi için iş bu maḥalle şerḥ verilüp bu taş vâz'
7. eyledim. Bundan böyle bu câmî'de her kim ki Kur'an okuyup ḥatm / eyledikte vâlidem Râbi'a Ḥâtûn'ı ve ben 'âciz İsmâ'il] Usta
8. ve Lâlâ el-Hâc Reyḥân Ağa'yı ḥatm-i du'âlarında yâd edeler / her kim ki 'amden yâd etmez ise yârin rûz-ı
9. maḥşerde iki elimiz yakasındadır böylece / ma'lûm olduğda rızâen lillâh el-fâtiḥa sene C [Cemâziye'l-âhir] 1230¹⁴

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: Cemaziyelahir 1230 / Mayıs-Haziran 1815; İbrikdar Ustalardan İsmail Ağa.

Vakfedildiği Yer: Helvahane-i Amire Vakfı.

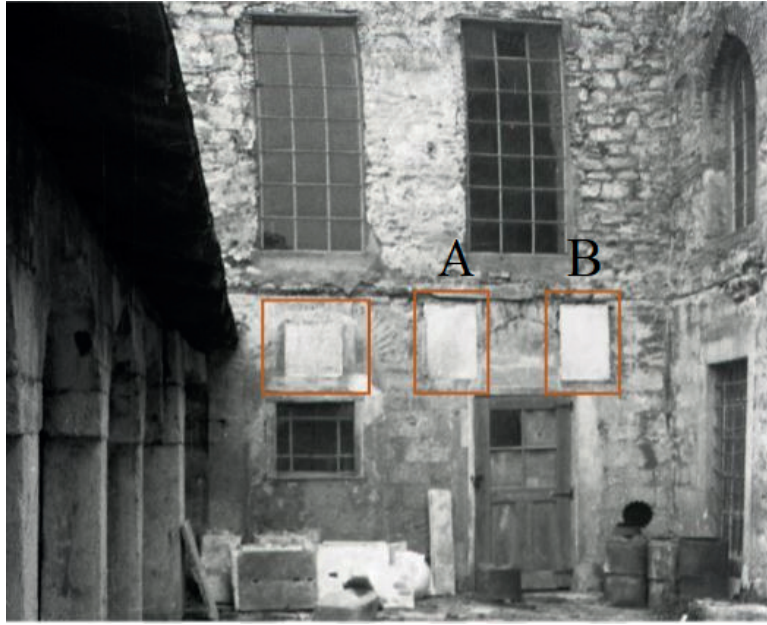
Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer üzerine 9 satır olarak, 18 kartuşun içinde celf sülüs hatla nesir türünde yazılmıştır. Kitabede süsleme öğesi olarak sayılabilecek tek unsur, kartuşlar arasındaki çokgen formlu alçak kabartma rozetlerdir. (Resim 8).

Değerlendirme: Matbah-ı Âmire'nin birimlerinden biri olan Helvahâne-i Âmire'nin birimin adıyla anılan vakfına para vakfedilmiş örnekleri mevcuttur. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusunda sergilenen Cemaziyelahir 1230/ Mayıs-Haziran 1815 tarihli vakıf kitabesidir. II. Mahmud'un ibrikdâr ustalarından olan İsmail Ağa tarafından vakfedilen para, vasiyet yoluyla gerçekleşmiştir. Merhum annesi Rabia Hatun'un ruhu ve vâkıf olarak kendi selameti için Lala el-Hâc Reyhan Ağa'nın nezaretinde Helvâhâne-i Amire Vakfı'na 1000 kuruş vakfedilmiştir. Vakfedilen paradan elde edilen gelirden kitabede *nemâ* olarak söz edilmektedir. Gelirden yapılacak harcama kalemleri, Hasirciyan Câmii ile ilgilidir. Buna göre Hasirciyan Câmii'nde okuyan öğrencilere her ay 4 vukiyye mum yağı verilmesi, Berat Kandillerinde câmî mihrabının iki yanındaki nişlere konulması için balmumu temin edilmesi, Cami'de görev yapan acemiye her ay 25 para verilmesinin yanısıra, camide okunacak Kur'an-ı Kerim hatim dualarında Rabia Hatun, İsmail Usta ve Lala el-Hâc Reyhan Ağa'nın yâd edilmesi şart koşulmuştur. Taş vakfiye Hasirciyan Câmii'ne yerleştirilmek üzere hazırlanmış olmasına karşın, 1000 kuruş, Helvahâne Vakfı'na vakfedilmiştir.

14 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4958>

9) Mihr-i Vefa Hatun Vakfı

Resim 9A: Topkapı Sarayı Helvahâne-i Âmire Mescidi'nin Kayıp Kitabeleri, (Ekrem Hakkı Ayverdi Arşivi).

Kitabenin Transkripsiyonu: Kitabe günümüze ulaşamadığı için transkripsiyonu yapılamamıştır.

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 22 Rebiülevvel 1232 / 9 Şubat 1817; Mihr-i Vefa Hatun.

Vakfedildiği Yer: Helvahâne-i Hassa Ocağı Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Kitabe günümüze ulaşamamıştır.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Kitabe, tespit edilebilen tek fotoğrafında net görülemediği için fiziki tanımı yapılamamaktadır. (Resim 9A).

Değerlendirme: Helvahâne-i Âmire birimi içinde yer alan Helvahâne Mescidi'nin dış cephesinde, günümüze ulaşamamış olsa da Ekrem Hakkı Ayverdi Arşivi'nde yer alan bir fotoğrafta görülen 3 kitabeden 2'sinin vakıf kitabesi olduğu kaydolunmuştur (Balci, 2009: 60-62). Bu kitabelerden biri 22 Rebiülevvel 1232/ 9 Şubat 1817 tarihli Dürr-i İnab Hatun ve Mihr-i Vefa Hatun'un vakfına aittir. Kitabenin içeriğine göre Mihr-i Vefa Hatun Allah'ın rızasını kazanmak ve kendi selameti için II. Mahmud'un câriyelerinden olan merhûm Dürr-i İnab? (Dürrünab? ya da Devrinab?) Hatun'un ruhuna Mevlid-i Şerif okutulması için 2000 kuruşu Helvahâne-i Hassa Ocağı'na vakfetmiştir. 2000 kuruşun nemâsından elde edilecek gelirle Mevlid-i Şerif töreni için gerekli harcamaların yapılması şart koşulmuştur. Buna göre elde edilen gelirin 60 kuruşuyla on okkalık şerbetlik kırmızı şeker, 60 kuruşuyla on okkalık şerbetlik yenen şeker, 6 kuruşuyla bir okkalık gülbeşeker, 60 kuruşuyla on iki okkalık külahlık şekerler, 2 kuruşuyla bir okkalık gülsuyu, 15 kuruşuyla on beş dirhemlik öd ağacı, 15 kuruşuyla bir okkalık kahve, 5 kuruşuyla beş bardak ve 5 kuruşuyla beş yemeni alınması şart koşulmuştur. Mevlid-i Şerif töreninde görevli olan kişilerin ücretleri de vakfiyenin şartlarında belirtilmiştir. Buna göre 15 kuruş mevlithana, 5 kuruş ikinci mevlithana, câmi taliplerinden hizmet eden sekiz kişiye ikişer kuruştan 16 kuruş, Aşr-ı Şerif okuyan iki kişiye 6 kuruş, vakfın idarecisi helvacıbaşı ağaya 10 kuruş, üçüncü bölükbaşı ağaya 3 kuruş, iki kişi olan nöbetçi yoldaşlara 4 kuruş verilecektir. Vakıftan para almak isteyen kişilerinse kuvvetli bir rehin vermeden ve kefil göstermeden parayı kullanmaları yasaklanmıştır (Balci, 2009: 60-62). Bu türden bir şartın yer aldığı tek taş vakfiye örneği olması bakımından önemlidir. (Resim 9A).

10) Nuri Bey Vakfı

Resim 10: Nuri Bey Adına Ali Paşazâde'nin Zülüflü Baltacılar Koğuşu Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1233/1817-18, (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Nūrī Beg mā'il-i ḥayrāt 'Alī Paşa-zāde
2. Rāh-ı 'uqbāya olup emr-i Ḥak ile me'mūr
3. Üç kīse māl-ı şülüşden ki teberdārānı
4. Etdiler vakfına vaż' ola nemāsi mevfūr
5. Her iki gecede bir eline yüz dirhem mūm
6. Zülflüyān Cāmii'ni eyleye şevki pür-nūr
7. Düşdü bir ḥayr du'ā ile bu vakfa tāriḥ
8. Mūmu yandıkça ola Nūrī Beg'in meşhedi nūr
9. Sene 1233¹⁵

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1233 / 1817-18; Merhum Nuri Bey adına Ali Paşazâde.

Vakfedildiği Yer: Zülüflü Baltacılar Koğuşu Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu Mescidi'nin dış cephesinde, ahşap çerçeveli pencerenin altında.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: 9 satırlık kitabe 60.5x73 cm ölçülerindedir. Mermer, yeşil zemin üzerine altın varakla, sülüs hatla kıt'â türünde yazılan kitabenin son satırında yer alan tarih, iki yanında stilize palmet motifleriyle sonlanan bir kartuş içine alınmıştır. Kartuşun içinde, tarihin hemen yanında kontur çizgileri alçak kabartma olarak tasarlanan stilize bir palmet motifi daha yer alır. (Resim 10).

Değerlendirme: Zülüflü Baltacılar Koğuşu Câmii'nin dış duvarında yer alan bir diğer vakıf kitabesine göre 1233/1817-18 tarihinde merhûm Nuri Bey adına Ali Paşazâde, Nuri Bey'in mallarının 1/3'ünü (3 keseye tekabül ettiği belirtilir) Zülüflü Baltacılar Koğuşu Vakfı'na vakfetmiştir. Söz konusu paradan elde edilen gelirle Zülüflüyân Câmii'nin 2 gecede bir aydınlatılması için 100 dirhem mum alınması şart koşulmuştur. Taş vakfiyede paradan elde edilen gelirden *nemâsi mevfur* olarak söz edilmektedir. Tamiyeli tarihtir. "Düşdü bir" tamiyesi gereğince bir düşürülerek 1233 tarihi bulunmuştur.

¹⁵ Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5324>

11) Eski Başkâtip el-Hâc Mîr-i Vefâ Hatun Vakfı

Resim 11: Başkâtip el-Hâc Mîr-i Vefâ Hatun Adına Yapılan Nûkûd Vakfının Kitabesi, 15 Cemaziyelahir 1234/ 11 Nisan 1819, (Al, 2023: 214).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât sâbık Başkâtib merhûme ve mağfûrûn lehâ
2. el-Hâc Mîr-i Vefâ Hâtun rûhiçün mâl-ı etyâbından Hidâyet
3. Kalfa yediyle bin iki yüz guruş Sertabbâhîn Hüseyin Ağaya teslim ve mütevellî
4. nasb ve ocak kâtibi kâtib ta'yîn ve nemâsından her be-mâh beşer kıyye revgan-ı
5. zeyt Aşağı Matbah câmi-i şerifinde beher yevm on beş kanâdîl ikâd
6. olunmasıçün kayyûm efendiye teslim eylemelerini beyân olundu fî 15 C[emâziye'l-âhîr] sene 1234 [11 Nisan 1819]

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 15 Cemaziyelahir 1234 / 11 Nisan 1819; Merhume eski başkâtip el-Hâc Mîr-i Vefâ Hatun.

Vakfedildiği Yer: Aşçılar Mescidi.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Kitabenin, Topkapı Sarayı Matbah-ı Âmire bölümünde Aşçılar Mescidi'nde yer aldığı kaydedilmiş olmasına karşın (Al, 2023; 51-53,214), Mescit'in kapalı olması sebebiyle 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan alan araştırmalarında yerinde incelenememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: 6 satırlık, 73x58 cm ölçülerinde, siyah mermer zemin üzerine altın varakla, celî sülûs hatla, nesir olarak yazılan kitabede süsleme ögesi yer almamaktadır. (Resim 11).

Değerlendirme: Aşçılar Mescidi'ndeki taş vakfiye, Merhume eski başkâtip el-Hâc Mîr-i Vefâ Hatun'a aittir. 15 Cemaziyelahir 1234/ 11 Nisan 1819 tarihli kitabede, Mire Hatun'un ruhu için malından 1200 kuruşun Hidayet Kalfa eliyle, ağa rütbesiyle mutfaklarda çalışan tüm personelin de amiri olan (Bilgin, 2004; 38) Baş Aşçı Hüseyin Ağaya teslim edildiği, mütevellî olarak da Hüseyin Ağanın atandığı yazılıdır. Vakfiyenin şartları Matbah-ı Âmire Câmi'i'nde her gün 15 kandil yakılması ve her ay 5 kıyye¹⁶ zeytinyağı alınarak Kayyûm Efendi'ye teslim edilmesidir. Vakıf kitabesinde paradan elde edilen gelirden nemâ olarak bahsedilmiştir.

¹⁶ 1813 yılının fiyatlarına bakıldığında zeytinyağının kıyyesi 156 akçeye tekabül eder. 1 kıyye 156 akçe, 1 kuruş da 120 akçeye eşdeğerdir. Bu durumda 5 kıyye zeytinyağının satış fiyatı 6,5 kuruştur.

12) Merhûme Zeyneb Hanım Vakfı

Resim 12: Merhûm Hazînedâr Sâid Ağa'nın Cârîyelerinden Merhûme Zeyneb Hatun Adına Yapılan Nükûd Vakfının Kitabesi, 1 Rebiülevvel 1235/ 18 Aralık 1819, (Al, 2023: 215).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Merhûm Hazînedâr Sâid Ağa'nın câriyelerinden merhûme Zeyneb
2. Hâtun'un malından kalfası Hidâyet ve Mahmûd ağa yedleriyle aşığı Matbah-ı
3. âmire câmi'-i şerifinde beher sene Mevlûd-i Şerif kırât olunmasıçün iki bin
4. gurus vaz' ve ağa olanlara teslîm ve mütevellî nasb ve galleden
5. masârifi idâre oluna ve beş meşrûbe iki güğüm ve iki gülâbdan
6. iki buhurdan vakf ve ağaya teslim olunmuşdur fî gurre-i Rebibülevvel 1235 [18 Aralık 1819]

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1 Rebiülevvel 1235/ 18 Aralık 1819; Hazînedâr Said Ağa'nın câriyelerinden Merhûme Zeyneb Hanım.

Vakfedildiği Yer: Aşçılar Mescidi.

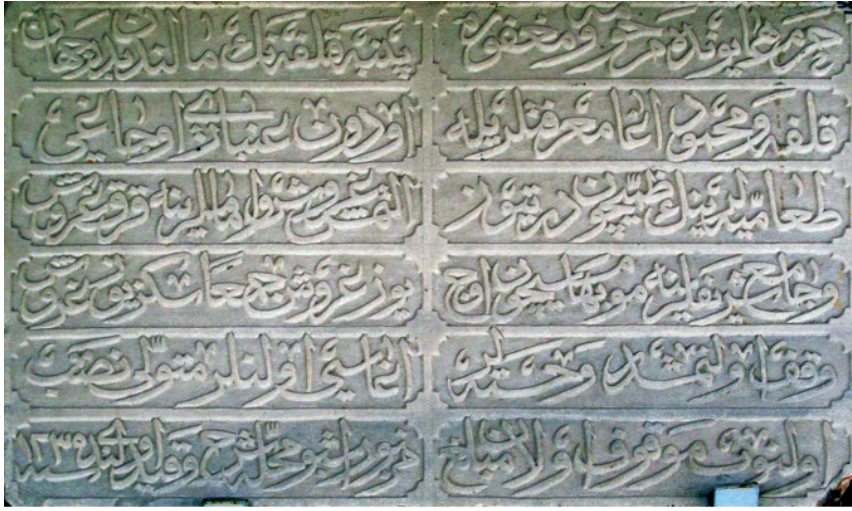
Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Kitabenin, Topkapı Sarayı Matbah-ı Âmire bölümünde Aşçılar Mescidi'nde yer aldığı kaydedilmiş olmasına karşın (Al, 2023; 51-53,215), Mescit'in kapalı olması sebebiyle 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan alan araştırmalarında yerinde incelenememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: 67x45 cm ölçülerinde lacivert zeminli mermer üzerine altın varakla celf sülûs hatla nesir türünde yazılan 6 satırlık kitabede süsleme öğesi yer almamaktadır. (Resim 12).

Değerlendirme: Hazînedâr Said Ağa'nın cariyelerinden Merhûme Zeyneb Hanım'a ait vakıf kitabesi, 1 Rebiülevvel 1235/ 18 Aralık 1819 tarihli olup, vasiyet yoluyla yapılan bir bağışa işaret eder. Merhûme'nin ruhu için Hidayet Kalfa ve Mahmud Ağa tarafından vakfedilen 2000 kuruşun işletilme gelirinin kullanım şartı, Matbah-ı Âmire Câmi'i'nde Mevlid-i Şerif okunması için yapılacak harcamaları ve ilaveten 5 meşrube, 2 güğüm, 2 gülâbdan ve 1 buhurdan alınarak vakıf adına Mahmud Ağa'ya teslim edilmesini içerir. Vakıf kitabesinde paradan elde edilen gelirden *galle* olarak söz edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yapılan çalışmalarda Zeyneb Hanım'a ait 27 Rebiülevvel 1242/ 29 Ekim 1826 tarihli bir vakfiye tespit edilmiştir. Vakfedilenler 2000 kuruş, 5 adet bakır şerbet maşrabası, 2 adet bakır şerbet güğümü, 2 adet tonbak gülâbdan ve 1 adet buhurdan olarak kaydedilmiştir. Vakfedilen 2000 kuruşun, sağlam bir rehin (ipotek) ve/veya kefil karşılığında onu on bir buçuk (%15) oranıyla işletilmesi şart koşulmuştur. Elde edilen gelirden törende görevli kişiler ve tören için yapılacak diğer harcamaların neler olduğunun ayrıntılı olarak açıklandığı görülür: Matbah-ı Âmire'deki câmide her Rebiülevvel ayında bir gün, *Kur'ân-ı Kerîm* ayetlerinin tefsirini yapıp, Hz. Peygamber'in hadislerini anlatarak vaaz verecek salih bir kişiye yıllık 5 kuruş verilmesi; vaazdan sonra Mevlid-i Şerif okuyacak sâlih bir kişiye yıllık 15 kuruş verilmesi; aşırhanlara 10 kuruş verilmesi ve bu meblağın kendileri arasında paylaştırılması; vakfedilen eşyalar kullanılarak, tören esnasında ikram edilmesi için on beş kıyye şeker ve on kıyye şerbetlik şeker, yeterli miktarda gülâb ve on dirhemlik tütsü satın alınması şart koşulmuştur. Harcamalardan arta kalan paranın, ana paraya eklenmesi ve törenin sonunda Pâdişah'ın ömrü ve devletin devamlılığı için dua edilmesinin yanında Zeyneb Hatun'un ruhu için de dua edilmesi şartları vakfiyede yer almıştır¹⁷ (Ek 2.). Taş vakfiye ile karşılaştırıldığı zaman, vakfiyenin, taş vakfiyeden yaklaşık 7 sene sonra düzenlenerek kaydedildiği görülür. Bu durum, vakfın, kamusal alanda duyurulmasının öncelendiği izlenimini uyandırır. Taş vakfiyede, Mevlid-i Şerif töreninde görevli olacak kişilere verilecek ücretler ve alınacak malzemelerden bahsedilmezken, vakfiyede bunların detaylı olarak açıklandığı görülür. Taş vakfiyede yer almayan bir diğer husus rehin ya da kefil şartının olmasıdır.

¹⁷ Vakfiyenin transkripsiyonu Ömer Küçükceranlar tarafından yapılmıştır.

13A) Penbe Kalfa Vakfı

Resim 13A: Harem-i Hümayûndan Merhûm Penbe Kalfa Adına Yapılan Nükûd Vakfının Kitabesi, 1235/1819-20, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.)

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Harem-i hümayûnda merhûme ve mağfûre
Penbe Kalfanın mālından Bedr-i cihân
2. Kalfa ve Maḥmûd Ağa ma'rifetleriyle
odun 'anbârı ocağı
3. ta'âmiyyelerinin zammıyîçün dört yüz
altmış ğurûş ve imâmlarına kırk ğurûş
4. ve câmi'-i şerîflerine mûm bahası içün üç
yüz ğurûş cem'ân sekiz yüz ğurûş
5. vakf olunmuşdur ve hastalar
ağası olanlar mütevellî naşb
6. olunup mevķûf olan meblağ-ı
mezbûr iş bu mahalle şerh ve kayd olundu sene 1235¹⁸

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1235 / 1819-20; Harem-i Hümayun kalfalarından biri olan merhume Penbe Kalfa.

Vakfedildiği Yer: Odun Anbarı Ocağı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer zemin üzerine, 12 kartuş içinde 6 satır olarak sülûs hatla, nesir türünde yazılan vakıf kitabesindeki süsleme unsurları yalnızca, kartuşların aralarında yer alan ve mermer kitabenin alt ve üst sınırındaki yarım olanlar da dahil sayıları yedi olan içbükey çokgen formu rozetlerdir. (Resim 13A).

Değerlendirme: 1235/ 1819-1820 yılında Harem-i Hümayun'da kalfa olarak görev yapan merhûme Penbe Kalfa'nın malından Bedr-i cihân Kalfa ve Sertabbahin Mahmud Ağa aracılığıyla yapılan bir nükûd vakfı bulunmaktadır. Odun Anbarı Ocağı'na yapılan 800 kuruşluk vakfın harcama kalemleri, Ocak'ta verilen yemekler için 460 kuruş, imamlarına 40 kuruş ve câmide kullanılan mum bedeli için 300 kuruş olarak belirlenmiştir. Taş vakfiyede 800 kuruşun işletilmesine dair bir ibâre yer almazken, vakfın mütevellîliğine Hastalar Koğuşu Ağaları görevlendirilmiştir.

18 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4963>

13B) Penbe Kalfa Vakfı

Resim 13B: Harem-i Hümâyûn Kılâr Kalfası Merhûm Penbe Kalfa Adına Yapılan Nükûd Vakfının Kitabesi, 17 Cemaziyelahir 1235/ 1 Nisan 1820, (Al, 2023: 216).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Şevketlü efendimiz hazretlerinin /Harem-i Hümâyûn-ı ismet-makrûnda
2. Kılar Kalfası merhûme ve mağfûre Penbe Kalfa'nın / malından iki bin beş yüz gurus
3. Aşçılar Ocağına Mevlûd-i / Şerîf kırâat olunmasıçün
4. Bedricihân Kalfa ve Mahmud Ağa / ma'rifetleriyle vakf ve mütevellî nasb
5. olunan Sertabbâhîn-i Hassa / Hüseyin ağaya teslim Mevlûd-i
6. Şerîfe mevkûf meblağ ma'lûm olmakıçün / iş bu mahalline kayd olundu fî 17 C[emâziye'l-âhîr] sene 1235 [1 Nisan 1820]

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 17 Cemaziyelahir 1235 / 1 Nisan 1820; Harem-i Hümayun'un kılar kalfalarından biri olan merhume Penbe Kalfa.

Vakfedildiği Yer: Aşçılar Mescidi.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Kitabenin, Topkapı Sarayı Matbah-ı Âmire bölümünde Aşçılar Mescidi'nde yer aldığı kaydedilmiş olmasına karşın (Al, 2023; 51-53,216), Mescit'in kapalı olması sebebiyle 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan alan araştırmalarında yerinde tespit incelenememiştir.

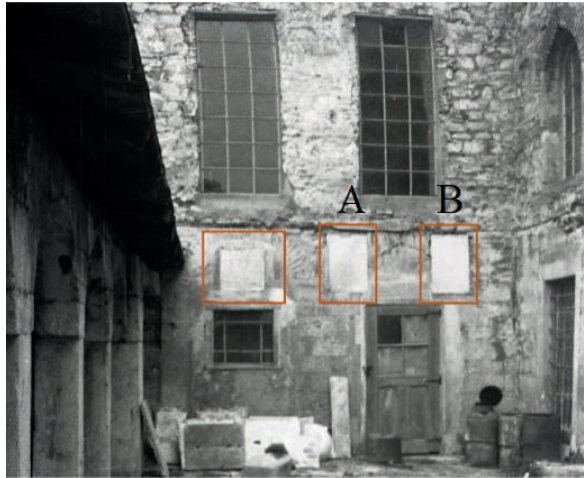
Kitabenin Fiziksel Tanımı: 73x50 cm ölçülerinde, yeşil zeminli mermer üzerine altın varakla, 12 kartuş içinde celî sülûs hatla nesir türünde yazılan 6 satırlık kitabede süsleme öğeleri bulunmaktadır. Altın varakla çerçevelenen kartuşların aralarında sekizgen, köşeleri içbükey olarak tasarlanmış rozetlerin içine yerleştirilmiş 6 yapraklı çiçekler yer almaktadır. Yanyana ve alt alta hizalanan kartuşların kesişim köşelerinde yer alan çiçekli rozetlerin sayısı, en yukarıda ve en aşağıda çerçeveye bitişik olan iki yarım rozet dahil olmak üzere yedidir. (Resim 13B).

Değerlendirme: Aşçılar Mescidi'nde yer alan taş vakfiye kitabesi 17 Cemaziyelahir 1235/ 1 Nisan 1820 tarihli olup, Harem-i Hümayun'da Kılâr Kalfası olarak görev yapmış merhûme Penbe Kalfa'nın malından, Bedr-i cihân Kalfa ve Sertabbahin Mahmut Ağa aracılığıyla yapılan 2500 kuruşluk nükûd vakfını içerir. Taş vakfiyenin içeriğinde vakfedilen 2500 kuruşun işletilmesine ilişkin bir ibâre yer almamasına karşın, bu paranın Mevlid-i Şerif okunması için kullanılacağı şartı bulunmaktadır. Penbe Kalfa'nın malından iki ayrı birime, aynı yıl yapılan iki ayrı nükûd vakfı bulunmaktadır. Buna rağmen hiçbirinde vakfedilen paraların işletilmesinden söz edilmemektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yapılan incelemeler sonucu, Penbe Kalfa'nın malından Matbah-ı Âmire için vakfedilen 2500 kuruşluk vakfın vakfiyesi tespit edilmiştir. VGM Defter 00043 00230 kaydında 168. Kayıt numarasında yer alan 27 Rebiülevvel 1242 / 29 Ekim 1826 tarihli vakfiyesine göre, vakfedilen meblağın sağlam bir rehin (ipotek) ve kefil ya da bunlardan birisi karşılığında onu on

bir buçuk (%15) hesabı üzerinden işletilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun sonucunda elde edilen gelirin nasıl kullanılacağı da detaylandırılmıştır: Matbah-ı Âmire'de bulunan Câmide her yıl Rebiülevvel ayınının bir günü *Kur'ân-ı Kerîm* ayetlerinin tefsirini yaparak, Hz. Peygamber'in hadislerini anlatıp vaaz ve nasihatte bulunacak âlim ve sâlih bir kişiye yıllık 5 kuruş verilecek; Vaazın ardından Mevlid-i Şerif okuyacak sâlih kişiye yıllık 15 kuruş verilecek; Aşırhanlara 10 kuruş verilecek ve aşırhanlar bu parayı kendi aralarında bölüşecekler; 15 kıyye şeker, 10 kıyye şerbetlik şeker, yeteri kadar gülsuyu, 10 dirhemlik tütsü alınarak Mevlid-i Şerif töreninde ikram edilecek; harcamalardan sonra 2500 kuruşun işletilmesiyle elde edilen gelirden artakalan olursa ana paraya eklenecektir. Bu şartların yanı sıra, törendeki dua esnasında Pâdişah'ın ömrü ve devletinin devamı için dua edilecek ve Penbe Kalfa adına yapılan hayır dolayısıyla Penbe Kalfa'nın ruhu için de dua edilecektir. Vakıf şartlarının yerine getirilememesi durumunda, vakfedilenlerin fakir Müslümanlara harcanması şartı da vakfiyede yer almıştır.¹⁹ (Ek 3.)

Penbe Kalfa'nın adına yapılan vakıflardan 2500 kuruşluk olanın taş vakfiyesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde kaydı bulunan vakfiyesi karşılaştırıldığında dikkat çeken ilk kısmın, vakfiyelerin tarihleri olduğu anlaşılır. Taş vakfiyenin düzenlenmesi, kaydedilen vakfiyenin düzenlenmesinden 6 yıl öncesine tarihlenmektedir. Bu durum, ölen bir kişinin malından, onun adına yapılan bir para vakfının, dönemin ekonomik gidişatı göz önünde bulundurulduğunda, kamusal alanda kayda geçirilerek, vakfın işletilmeye başlamasının öncelikli olduğu izlenimini uyandırır. Vakıflar Defteri'ndeki kaydı ve taş vakfiyesi kıyaslandığında, defter kaydının daha kapsamlı olduğu görülür. Ancak çalışma içinde yer alan diğer taş vakfiyelerde, vakfedilen paraların harcama kalemlerinin tıpkı Penbe Kalfa'nın Vakfı'nın defter kaydında olduğu gibi detaylandırıldığı örnekler de bulunmaktadır.

14) Bedr-i cihân Kalfa Vakfı

Resim 14B: Topkapı Sarayı Helvahâne-i Âmire Mescidi'nin Kayıp Kitabeleri, (Ekrem Hakkı Ayverdi Arşivi).

Kitabenin Transkripsiyonu: Kitabe günümüze ulaşmadığı için transkripsiyonu yapılamamıştır.

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 17 Cemaziyelevvel 1237 / 9 Şubat 1822; Bedr-i cihân Kalfa.

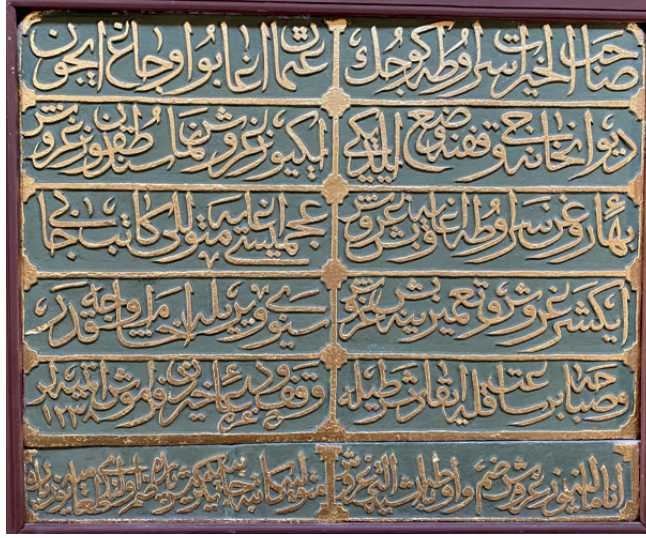
Vakfedildiği Yer: Helvahâne Ocağı Vakfı **Kitabenin Günümüzdeki Konumu:** Kitabe günümüze ulaşamamıştır. (Resim 14B).

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Kitabe, tespit edilebilen tek fotoğrafında net görülemediği için fiziksel tanımı yapılamamaktadır. (Resim 14B).

Değerlendirme: Günümüze ulaşamayan bir diğer taş vakfiye 17 Cemaziyelevvel 1237/ 9 Şubat 1822 tarihli. II. Mahmud'un ikinci çamaşırcısı Bedr-i cihân Kalfa hayattayken, Mahmud Ağa eliyle, Helvahâne Ocağı'na 500 kuruş vakfetmiştir. Vakfın işletilmesinden elde edilecek gelirin, her ay mescitte hatim okuyanlara verilmesi şart koşulmuştur. Vakfiyeyi okuyanların ve vakıftan yararlananların üç İhlas Suresi, bir Fatiha Suresi okuyup bağışlanma dilenmeleri de taş vakfiyede yer almıştır. (Balci, 2009: 60-61).

¹⁹ Vakfiyenin transkripsiyonu Ömer Küçükceranlar tarafından yapılmıştır.

15) Serodacı Küçük Osman Ağa Vakfı

Resim 15: Serodacı Küçük Osman Ağa'nın Dîvanhâneci Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1 Cemaziyelahir 1238/ 13 Şubat 1823, (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Şāhibü'l-ḥayrāt Ser-Oṭa Küçük / 'Osmān Ağa bu ocağ için
2. dīvān-ḥāneci vakfına vaż' eylediği / ikiyüz gürüş nemāsından toḫuz gürüş
3. bahā-i revḡan ser-oṭa ağaya ve beş gürüş / 'acemisi ağaya mütevellī kâtib-i cābī
4. ikişer gürüş ve ta'mirine beş gürüş / senevī verile aḥşam üçe kadar
5. ve şabāha bir sâ'at kala ikād şartıyla / vakf ve du'ā-i ḥayrdan ferāmūş etmeleyeler fī gurre -i C[emāziye'l-āḥir] 1238
6. Enām altı yüz gürüş zamm ve oṭa-başıya altı gürüş / mütevellīye kâtibe cābiye yigirmişer para zamm olundu ṭa'āma yüz para²⁰

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1 Cemaziyelahir 1238 / 13 Şubat 1823; Serodacı Küçük Osman Ağa.

Vakfedildiği Yer: Divanhaneci Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu Taşlığı'ndaki ahşap köşkün dış cepesinde.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer, yeşil zemin üzerine altın varakla, nesir türünde, sülüs hatla, 12 kartuş içine yazılan 6 satırlık kitabede süsleme öğesi sayılabilecek tek unsur, kartuşlar arasında ve çerçeve köşelerinde yer alan, 14'ü yarım olmak üzere 19 çokgen rozettir. Kitabenin 6. satırının sonradan ilave edilmiş olabileceği düşünülmektedir. (Resim 15).

Değerlendirme: Zülüflü Baltacılar Koğuşu avlusunun duvarında yer alan 1 Cemaziyelahir 1238/ 13 Şubat 1823 tarihli vakfiyede Serodacı Küçük Osman Ağa'nın Dîvanhâneci Vakfı'na vakfettiği 200 kuruş kaydedilmiştir. Vakfa verilen 200 kuruşun geliriyle yıllık 9 kuruş seroda ağasının yağ parasına, 5 kuruş acemi ağaya, vakfın mütevellisine, kâtibine ve câbisine ikişer kuruştan 6 kuruş ve onarımlar için 5 kuruş verilmesi şart koşulmuştur. Daha sonra vakfedilen paraya 600 kuruş daha ilave edilerek mütevellî, kâtip ve câbinin ücretlerine yirmişer para ve yemeğe yüz para daha ilave edileceği belirtilmiştir. Paradan elde edilen gelir *nemâ* olarak kaydedilmiştir.

20 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5346>

16) Davud Ağa Vakfı

1. Harem-i hümayûn ağalarından Dāvūd Ağa'nın kırā'at-i Mevlid-i Şerif içün altıbin gurüş
2. Kethüdâ Vakfına vaz' ve ğallesinden yüzelli gurüş dâne şeker pahā ve şerbet-i şeker pahā
3. yüzyigirmibeş gurüş ve gül-be-şeker pahā on gurüş ve kahve ve kâğıd pahā
4. yigirmi gurüş ve 'öd ağac on gurüş ve dārü's-sa'āde ve hazinedār ağaya ve baş-
5. kapu ğulāmı ağaya ve yayla başkapu ğulāmı ağaya ve ota lālāsına üçer bardak birer table pahā
6. seksen gurüş 'acemî ağalara dâne şeker pahā elli gurüş şeyh efendiye onüç gurüş
7. mevlid-hvān efendiye onbeş gurüş 'aşır-hvānlara yigirmi gurüş nöbetçilere
8. on gurüş sâkîlere on gurüş tance[?] kahve-cilere onbeş gurüş mütevellîye otuz gurüş
9. ve kâtibine otuz gurüş ve câbi[y]e oniki gurüş cem'an altıyüz gurüş edip böyle
10. şart ve ta'yin eylemişdir R[ebī'ü'l-âhır] ğurre sene 1240 [23 Kasım 1824]²¹

Resim 16: Harem Ağalarından Davud Ağa'nın Kethüdâ Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1 Rebiülahir 1240/ 23 Kasım 1824, (Taygur, 2024).

Vakfın Tarihi ve Vâkırı: 1 Rebiülahir 1240 / 23 Kasım 1824; Harem ağalarından Davud Ağa.

Vakfedildiği Yer: Kethüda Vakfı.

Kitabenin Transkripsiyonu:

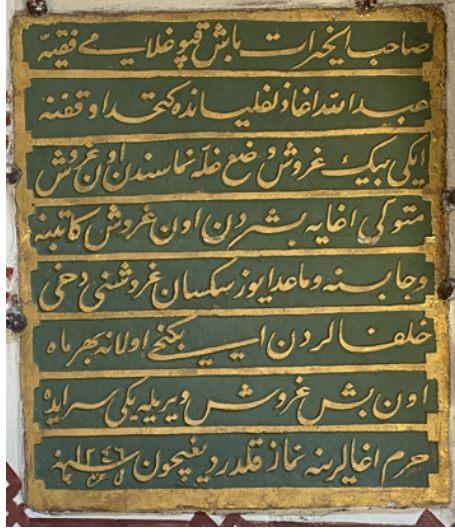
Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer, siyah zemin üzerine altın varakla, sülüs hatla, kıt'a türünde yazılan, 10 satırlık kitabenin tepeliği altın varaklı istiridye kabuğu ve iki yanından simetrik olarak uzanan stilize rumî motifleriyle sonlanır. Kitabenin altında ise düz mermer zemin üzerine siyah kalem işi tekniğinde yapılan barok perde motifi ve çiçek tasarımları bulunur. (Resim 16).

Değerlendirme: Koğuşun avlu duvarına yerleştirilmiş 1 Rebiülahir 1240/ 23 Kasım 1824 tarihli bir diğer taş vakfiyede Harem ağalarından Davud Ağa'nın Mevlid-i Şerif töreninde görev alacaklar ve tören sırasında kullanılacak malzeme ve yiyecekler için Kethüdâ Vakfı'na vakfettiği 6000 kuruş yer almaktadır. Paradan elde edilen gelirden *galle* olarak bahsedilmiştir. Vakfın şart koştuğu harcamalar şöyle sıralanmıştır: 150 kuruşuna tane şeker, 125 kuruşuna şerbet şeker, 10 kuruşuna gülbeşeker, 20 kuruşuna kahve ve kâğıt, 10 kuruşuna öd, acemi ağalara 80 kuruş, 50 kuruşluk şeker, şeyh efendiye 13 kuruş, mevlidhana 15 kuruş, aşırhanlara 20 kuruş, nöbetçilere 10 kuruş, sakilere 10 kuruş, kahvecilere 15 kuruş, mütevellîye 30 kuruş, kâtibe 30 kuruş ve câbiye 12 kuruş verilecektir. Bunların yanında dârüssaâde ağasına, hazînedar ağaya, başkapı gulamı ağaya, yayla başkapı gulamı ağasına ve ota lalasına üçer bardak ve birer tabak bedeli verilmesi de şartlar arasında yer alıp nakdî değerleri bilinmemektedir. Yalnızca harcama ve ücretlere bakıldığında paranın gelirinden toplam 600 kuruş harcanacağı anlaşılar. Satın alınması şart koşulan eşyalarinsa nakdî değeri bilinmemektedir.

21 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5345>

17) Başkapı Gulamı Abdullah Ağa Vakfı

Resim 17: Başkapı Gulamı Abdullah Ağa'nın Kethüdâ Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1 Cemaziyelevvel 1246 / 18 Ekim 1830, (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Şāhibü'l-ḥayrât Baş-ḳapı ḡulāmı [v]akfiyye
2. 'Abdu'llāh Aḡa zülüflüyānda Kethüdā Vakfına
3. ikibin ḡurüş vāz' ḡalle nemāsından on ḡurüş
4. mütevellī aḡaya beşerden on ḡurüş kâtibine
5. ve cāb[ī]sine ve mā'dā yüzseksen ḡurüşü dahı
6. ḡulefālardan ikinci olana be-her māh
7. onbeş ḡurüş verile ki serāyda
8. ḡarem aḡalarına namāz kıldırdığı-çün fi ḡurre-i C[emāziye'l-evvel] sene 1246 [18 Ekim 1830]²²

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1 Cemaziyelevvel 1246 / 18 Ekim 1830; Başkapı Gulamı Abdullah Ağa.

Vakfedildiği Yer: Kethüda Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi Zülüflü Baltacılar Koğuşu Mescidi'nin dış cephesi.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Süsleme unsuru bulunmayan kitabe, mermer üzerine, yeşil zemine, altın varakla, 8 satır halinde, sülüs hatla yazılmıştır. (Resim 17).

Değerlendirme: Koğuşun câmisinin dış duvarında bulunan diğer vakıf kitabesinde Başkapı Gulamı Abdullah Ağa'nın Zülüflü Baltacılar Koğuşu'ndaki Kethüdâ Vakfı'na yaptığı 2000 kuruşluk vakıf yer alır. Para'dan elde edilen gelirden *galle nemâsı* olarak söz edilen para vakfının şartlarında 10 kuruşun mütevellî ağaya, beşer kuruş kâtibe ve câbiye olmak üzere toplam 10 kuruş ve yıllık toplam 180 kuruşun (aylık 15 kuruş diye belirtilerek) harem ağalarına namaz kıldıran hulefâlardan ikinci olanına verilmesi yer alır. 2000 kuruşluk vakfın yıllık harcama kalemleri 200 kuruş olarak görünmektedir.

²² Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5323>

18) Vanlı Hasan Ağa Vakfı

Resim 18: Harem-i Hümayun Kethüdâ Ağası'nın ikinci Teberdârı Merhûm Vanlı Hasan Ağa'nın Malından Teberdâran-ı Zülüflüyân-ı Hâssa Ocağı Vakfı'na Yapılan Nükûd Vakfının Kitabesi, 1831, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Harem-i hümayun kethüdâsı 'uṭûfetlû ağa ḥazretlerinin ikinci teberdârı Vanlı Ḥasan Ağa merhûmun ṭayyib mâlından olmak üzere Teberdârân-ı Zülüflüyân-ı Hâşşa
2. Ocağı'nın vakfına beşyüz ğurûş zamm olunup meblağ-ı mezbûrun ḥâşıl olan inmâsından Ramazân-ı Şerîfde çeşme-i devletinde yanmak üzere bu yüz dirhem mûm vakf olunmuş olmağla bu maḥalle şerḥ olundu ğurre-i [Ramazâ]n sene 1246 [13 Şubat 1831]²³

Vakfın Tarihi ve Vâkırı: 1 Ramazan 1246 / 13 Şubat 1831; Merhum Vanlı Hasan Ağa.

Vakfedildiği Yer: Teberdârân-ı Zülüflüyân-ı Hâssa Ocağı Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu Çubuk Odası.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: 89x17 cm ölçülerinde, mermer, lacivert zemin üzerine altın varakla, sülûs hatla, nesir halinde, 2 satır halinde yazılmış olup, süsleme ögesine sahip değildir. (Resim 18).

Değerlendirme: Koğuş odasının iç duvarında yer alan 1 Ramazan 1246 / 13 Şubat 1831 tarihli taş vakfiyenin konusu Harem-i Hümayun kethüdâ ağasının ikinci teberdârı olan merhûm Vanlı Hasan Ağa'nın malından 500 kuruşun Teberdârân-ı Zülüflüyân-ı Hâssa Ocağı Vakfı'na vakfedilmesiyle ilgilidir. Paradan elde edilen gelirden vakfiyede *inma* olarak söz edilmekte olup, Ramazan aylarında Çeşme Avlusu'nda yakılmak üzere 100 dirhem mum alınması şart koşulmuştur.

23 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5332>

19) Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa Vakfı

Resim 19A-B: Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa'nın Kethüdâ Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakıflarını İçeren Kitabeler, A: 15 Şevval 1257/ 30 Kasım 1841, B: 1262/1845-46, (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

19B:

1. Akçe bin yüz gürüş zamm
2. olunmuşdur cem'an yekün yedi bin iki yüz gürüşdur
3. hademe-i teberdâr Hüseyin ağaya on beş gürüş virile
4. cem'an otuz gürüş virile 1262²⁴

19A:

1. Şāhibü'l-hayrât Harem-i hümayün ağalarından yayla başkapı gulâmı Salih ağanın
2. kırā'at-ı Mevlid-i şerîf içün ağalar imâmı Abdülhamid Efendi ma'rifetleriyle altı bin
3. yüz gürüş kethüdâ vakfına vaz' ve gallesinden yüz elli gürüş dâne şeker bahā
4. ve şerbet bahā yüz yigirmi beş gürüş ve dārü's-sa'ade ve baş kapu gulâmı
5. ve yayla başkapı gulâmı ağaya beher birine birer tabla bahā ve gül-be-şeker bahā
6. ve on gürüş kahve bahā yirmi gürüş 'öd şecer bahā on gürüş
7. tabla bahā yüz yigirmi gürüş Şeyh Efendi'ye on üç gürüş mevlid-hvān
8. efendiye yigirmibeş gürüş 'aşır-hān efendilere yigirmi gürüş nöbetci ağalara
9. on gürüş sakâlara on gürüş tevliyet kethüdâ ağaya otuz gürüş kitâbet imâm otuz
10. gürüş cibâyet oniki gürüş kahvecilere onbeş gürüş hademesi Hüseyin hadematından
11. onbeş gürüş cem'an altı yüz onbeş gürüş idüb böyle şart ü ta'yin eylemiştir 15 L [Şevval] 1257 [30 Kasım 1841]²⁵

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 15 Şevval 1257 / 30 Kasım 1841; Harem-i Hümayun ağalarından merhûm Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa (Resim 19A). 1262/1845-46 (Resim 19B).

24 Kitabenin transkripsiyonu Dr. Öğr. Üyesi Ünal Araç tarafından yapılmıştır.

25 Kitabenin transkripsiyonu Dr. Öğr. Üyesi Ünal Araç tarafından yapılmıştır.

Vakfedildiği Yer: Kethüdâ Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülüflü Baltacılar Koğuşu Taşlığı.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Süsleme ögesi bulunmayan kitabe, mermer, yeşil zemin üzerine, altın varakla, celf tâlik hatla, 11 satır olarak yazılmıştır. Kitabe 75x96 cm ölçülerindedir (Resim 19A). Dairesel formu mermerin içinde altın varakla doldurulan karşılıklı iki hilalin oluşturduğu yazılı zeminin rengi yeşildir. Celf talik hatla 5 satır olarak yazılan kitabe metninin iki yanında yanında, renklendirilmemiş mermerin üstünde, siyah renkli kontur çizgili, içleri altın varakla boyanmış çiçek ve yaprak motifleri karşılıklı olarak konumlanmıştır. Kitabenin ölçüleri 27x26 cm'dir. (Resim 19B).

Değerlendirme: Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nda yer alan vakıf kitabesi 15 Şevval 1257/ 30 Kasım 1841 tarihli olup, Har-em-i Hümayun ağalarından merhûm Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa'nın vakfidir. Mirasından Kethüdâ Vakfı'na 6100 kuruş, Ağalar İmamı Abdülhamid Efendi tarafından vakfedilmiştir. Kitabede paradan elde edilen gelirden *vaz ve galle* olarak söz edilmektedir. Para'nın gelirinin Mevlid-i Şerif töreninde görev alanların ücretlerine ve tören için alınacak eşya ve yiyecek-içeceklere harcanması şart koşulmuştur. Buna göre: 150 kuruşluk tane şeker ve şerbet bedeli, dârüssaâde ağasına, başkapı gulamı ve yayla başkapı gulamı ağaların her birine toplam 125 kuruşluk birer tepsi ve gül-beşeker bedeli, 10 kuruşluk kahve, 20 kuruşluk öd ağacı, 10 kuruşluk tepsi; Şeyh Efendi'ye 120 kuruş, mevlidhâna 13 kuruş, aşırhâna 25 kuruş, nöbetçi ağalara 20 kuruş, sakalara 10 kuruş, mütevellî olan kethüdâ ağasına 10 kuruş, kitabet imamına 30 kuruş, câbîlere 30 kuruş, kahvecilere 12 kuruş, hademe Hüseyin'e 15 kuruş ve diğer hademelere 15 kuruş olmak üzere toplam 615 kuruş verilecektir. Daha önceki vakfiyelerde görüldüğü üzere ağalara verilecek olan eşya ya da yiyeceğe harcanacak meblağ belirsizdir. Söz konusu kitabede dârüssaâde, başkapı gulamı ve yayla başkapı gulamı ağaların her birine verilecek birer tablenin değeri, gülbeşekerin miktarı ve değeri kayıt altına alınmamıştır. Paradan elde edilecek gelirin harcama kalemleri tek tek yazılmıştır. Ancak dârüssaâde, başkapı gulamı ve yayla başkapı gulamı ağaların her birine verilecek birer table gülbeşekerin miktarı belirtilmemiştir. Bu durum paranın işletilmesinden elde edilen gelirin işletim oranının hesaplanmasını zorlaştırmaktadır (Resim 19A).

Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa'nın 6100 kuruşluk vakfının taş vakfiyesine ek olarak, söz konusu vakfın ana parası 1262/1845-46 tarihinde 7200 kuruşa çıkarılarak hademe Hüseyin Ağa'nın ücreti de 15 kuruş daha arttırılmış ve 30 kuruşa yükselmiştir. Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa'nın 6100 kuruşluk vakfının 7200 kuruşa çıkarıldığına ilişkin olarak sonradan eklenen kitabe, ilk kitabenin hemen üstüne konmuştur. (Resim 19B).

20) Dilberengiz Hanım Vakfı

Resim 20: Dilberengiz Hanım'ın Teberdâran-ı Hassa Kethüdâ Vekili Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 15 Rebiülevvel 1263 / 3 Mart 1847, (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Şāhibü'l-ḥayrāt Hoş-ābcıbaşı Muştafâ Ağa'nın zevcesi beşinci mu'teber kadının çerāğlarından
2. Gülbeden Kalfa'nın 'acemisi Dilberengiz Hanım'ın müstekilen kırā'at-ı Mevlid-i şerif için teber-dārān-ı
3. ḥaşşada kethüdâ vekili vakfına vaz' eylediği yedibin ğurüş ve ğallesinden mevlid-ḥān
4. efendiye yigirmi beş ğurüş ve şeyh efendiye onbeş ğurüş ve şecer-i 'öd bahāsi onbeş ve 'aşır-ḥvān
5. efendilere yigirmi ğurüş nöbedci ağalara on ğurüş ve sakālara on ğurüş tevliyet kethüdâ vekili ağaya otuz ğurüş
6. kitābet ve cibāyet kâtib kırkiki ğurüş ve kahve bahāsi onbeş ğurüş ve kahvecilere
7. onbeş ğurüş bu mezkūrānlara yüztoḳsan yedi ğurüşa bâliḡ olup mā-bāḳisi
8. şerbet ve dāne şekere şarf olunmak /şartıyla ve iş bu maḥalle şerḥ ü kayd olunmuştur fî 15 Rebî'ü'l-evvel 1263 [3 Mart 1847]²⁶

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 15 Rebiülevvel 1263 / 3 Mart 1847; Dilberengiz Hanım.

Vakfedildiği Yer: Teberdâran-ı Hassa Kethüdâ Vekili Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Zülfülü Baltacılar Ocağı Taşlığı.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer, yeşil zemin üzerine altın varakla, nesir türünde celî talik hatla, 8 satır olarak 16 kartuş içine yazılan kitabede süsleme unsuru sayılabilecek yegâne motif, kartuşların ortalarında ve çerçeve kenarlarında yer alan 19'u yarım 26 çokgen formulu rozettir. 76x65 (Resim 20).

Değerlendirme: Zülfülü Baltacılar Koğuşu'nda avluda yer alan bir diğer vakıf kitabesi de Hoşabcıbaşı Mustafa Ağa'nın eşi, beşinci Muteber Kadın'ın چراğlarından Gülbeden Kalfa'nın acemisi Dilberengiz Hanım'ın, Mevlid-i Şerif okunması için Teberdâran-ı Hassa Kethüdâ Vekili Vakfı'na vakfettiği 7000 kuruşluk bağışı konu alır. 15 Rebiülevvel 1263 / 3 Mart 1847 tarihli vakfiyede paradan elde edilen gelirden *galle* olarak söz edilmektedir. Paranın geliriyle yapılan harcama kalemleri şu şekilde sıralanmıştır: mevlidhan efendiye 25 kuruş, şeyh efendiye 15 kuruş, aşırhan efendilere 20 kuruş, nöbetçi ağalara 10 kuruş, sakalara 10 kuruş, tevliyet kethüdâsı vekili ağaya 30 kuruş, kitabet ve câbiyet kâtibine 42 kuruş, 15 kuruşluk öd ve 15 kuruşluk kahve ve 15 kuruş da kahvecilere verilecek ücret olmak üzere toplam 197 kuruşluk harcama kalemi bulunmaktadır. Bunların yanında arta kalan gelirle şerbet ve tane şeker alınması şart koşulmuştur. Paranın işletilmesinden elde edilen gelirinin tamamı, Mevlid-i Şerif için yapılan, meblağı bilinen harcamalar dışında artan gelirin meblağı bilinemeyeceği için hesaplanamamaktadır.

26 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=5341>

21) Mahfer Kalfa Vakfı

Resim 21: Mahfer Kalfa'nın Harem-i Hümayun Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1265/ 1848-49, (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Harem-i hümayun Agalar Câmi-i şerîfi nezdinde beher sene bir Mevlüd-i şerîf kırâat olmak üzere
2. hademe-i harem-i hümayûn koğuşuna vakf eylediğim on bin guruşun hasılatından vaiz-ı
3. nasihat iden şeyh efendiye otuz guruş ve iki nefer mevlüdhan efendilere otuz guruşdan
4. altmış guruş virile ve beş nefer aşırhân efendilere on guruşdan elli guruş
5. virile ve câmi-i mezkûr imamı bulunan efendiye otuz guruş virile ve harem-i hümayûn
6. hademeleri imamı efendiye otuz guruş virile ve hâfızdan bir nefer aralık aralık
7. Kur'an-ı Kerim kırâat idüb hitamında hatm-ı şerîfin sevabını ruhuma hediye idene
8. senevî otuz guruş virile ve hizmet iden beş nefer kimesneye beher sene on
9. guruşdan elli guruş virile ve yirmi guruş öd ve gülâb ahz oluna
10. senevî sekiz yüz elli guruş şeker ve şerbet alınıb hazırda bulunan cemâat-i müslimine
11. tarh oluna buhurdan hidmeti iden kimesneye otuz guruş virile vakf-ı mezkûre
12. mütevellî bulunan hademeler vekilharcına otuz guruş virile ve gülâbdan hidmeti iden
13. hademem Ali Agaya hayatda oldukça otuz guruş virile sene 1265²⁷

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1265 / 1848-49; Mahfer Kalfa.

Vakfedildiği Yer: Harem-i Hümayun Vakfı.

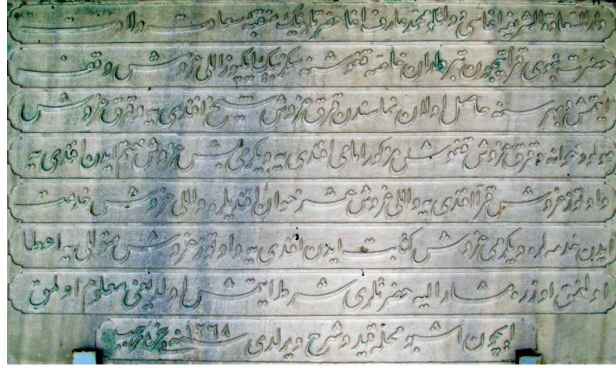
Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Karaağalar Taşlığı.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer, yeşil zemin üzerine, altın varakla, talik hatla, nesir türünde yazılan 13 satırlık kitabenin en üstünde, altın varakla yapılmış, ampir üslubu andıran, stilize bitkisel süsleme yer alır. (Resim 21).

Değerlendirme: Kara Ağalar Taşlığı'nda yer alan 1265 / 1849 tarihli bir vakıf kitabesine göre, Mahfer Kalfa, her sene Ağalar Câmi'nde Mevlid-i Şerif okunması için Harem-i Hümayun Vakfı'na 10.000 kuruş vakfetmiştir. Paranın işletilmesiyle elde edilecek gelirden, vaiz efendiye 30 kuruş, iki mevlithana otuzar kuruştan 60 kuruş, beş kişilik aşırhanların her birine onar kuruştan 50 kuruş, Ağalar Câmi imamına 30 kuruş, Harem-i Hümayun hademeleri imamına 30 kuruş, bir sene boyunca aralıklı olarak Kur'an-ı Kerim okuyup hatmini tamamlayarak vakfa bağışlayanlara yıllık 30 kuruş, beş kişilik hizmetlilerin her birine onar kuruştan 50 kuruş, törende buhurdan hizmet veren kişiye 30 kuruş, gülâbdan hizmetini yerine getiren hademe Ali Ağa'ya hayatta olduğu müddetçe 30 kuruş verilmesinin yanında; 20 kuruş öd ve gülâb, yıllık 850 kuruş şeker ve şerbet alınması şart koşulmuştur. Ayrıca vakfın mütevellisi olan hademeler vekilharcına 30 kuruş verilmesi de belirtilmiştir. Paradan elde edilecek gelirden *hasılat* olarak söz edilmiştir. Vakfın en dikkat çekici şartı, her yıl Kur'an-ı Kerim okuyup bağışlayan kişilere 30 kuruş verilmesidir. Bu bağış denetlenebilir ve tespit edilebilir bir kişi sayısına sahip olmadığı için harcanacak toplam meblağ belirsizdir.

²⁷ Kitabenin transkripsiyonu Dr. Öğr. Üyesi Ünal Araç tarafından yapılmıştır.

22) Dârüssaâde Ağası Mehmed Arif Ağa Vakfı

Resim 22: Dârüssaâde Ağası Mehmed Arif Ağa'nın Teberdâran-ı Hassa Koğuşu'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, Receb 1268 / 21 Nisan 1852, (H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Dârü's-sa'âdetü's-şerîfe ağası devletlü Mehmed 'Ârif
Ağa hâzretlerinin menkabe-i sa'âdet-vilâdet
2. Hâzret-i nebevî kırâ'at-çün teberdârân-ı hâşşa koğuşuna sekiz bin iki yüz elli gürüş vakf
3. etmiş ve be-her sene hâşıl olan nemâsından kırk gürüş Şeyh Efendi'ye ve kırk gürüş
4. Mevlûd-hvâne ve kırk gürüş koğuş-ı mezkûr imâmı efendiye ve yigirmibeş gürüş hatm eden efendiye
5. ve otuz gürüş kurrâ efendiye ve elli gürüş 'aşir-hvân efendilere ve elli gürüş hıdmet
6. eden hademelere ve yigirmi gürüş kitâbet eden efendiye ve otuz gürüş mütevellîye a'tâ
7. olunmak üzere müşârünileyh hâzretleri şart etmiş olduğu ma'lûm olmak
8. için işbu mahalle kayd ü şerh verildi sene 1268 fî gurre-i Receb [21 Nisan 1852]²⁸

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1 Receb 1268 / 21 Nisan 1852; Dârüssaâde Ağası Mehmed Arif Ağa.

Vakfedildiği Yer: Teberderân-ı Hassa OcağıVakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Topkapı Sarayı Müzesi 2. Avlusu'nda yer alan sergilenen kitabeler içinde olduğu kaydedilmiş olmasına karşın, 1 Temmuz 2024 tarihinde yapılan incelemelerde yerinde tespit edilememiştir.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer üzerine, ta'lik hatla, nesir türünde yazılan 8 satırlık kitabede süsleme unsuru bulunmamaktadır. (Resim 22).

Değerlendirme: Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nda yer almamasına karşın Teberderân-ı Hassa Koğuşu Vakfı'na vakfedilen bir vakıf kitabesi de Topkapı Sarayı Müzesi'nin 2. Avlusunda sergilenmekteydi. 1 Receb 1268/ 21 Nisan 1852 tarihli taş vakfiyeye göre Dârüssaâde Ağası Mehmed Arif Ağa Hz. Muhammed'e Mevlid-i Şerif okunması için 8250 kuruş vakfetmiştir. Kitabede paranın işletilmesinden elde edilen gelirden *be-her sene hâşıl olan nemâsından* ifadesiyle bahsedilmiştir. Vakfının gider kalemlerine göre; 40 kuruş şeyh efendiye, 40 kuruş mevlidhan efendiye, 40 kuruş koğuş imamına, 25 kuruş hatmeden efendiye, 30 kuruş kurra efendiye, 50 kuruş aşirhan efendilere, 50 kuruş hizmet eden hademelere, 20 kuruş kitabet eden efendiye ve 30 kuruş mütevellîye verilmesi şart koşulmuştur. Taş vakfiyeye göre gider kalemleri toplam 325 kuruş olarak görünmektedir.

28 Transkripsiyon için bkz. <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=1265&hid=4968>

23) Mahfer Kalfa Vakfı

Resim 23: Mahfer Kalfa'nın Harem-i Hümayun Ocağı Hademeleri Vakfı'na Yaptığı Nükûd Vakfının Kitabesi, 1275/ 1858-59, Topkapı Sarayı Karaağalar Taşlığı (Taygur, 2024).

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât ve râgibü'l-Cennet ved-dere-cât Mahfer kalfanın harem-i hümayun hademeleri
2. ocağı vakfına ilhak eylediği on bin guruşun nemâsından beher sene saray-ı cedide Agalar
3. Câmii-i şerîfi nezdinde bir mevlid-i şerîf kırâat iden efendiye elli guruş vaiz-ı nasihat iden efendiye
4. otuz guruş dört nefer aşırhân efendilerin beherine onardan kırk guruş virile ve câmî-i şerîf
5. imamı efendiye yirmi guruş ve hâfızdan bir kimse aralık aralık Kur'an-ı azimüşşân kırâat idüb senesi
6. hitamında bir hatm-ı şerîf itmam idüb esnasında hasıl olan ecr ü mesûbâtı Resul-i zîşân
7. efendimiz hazretlerinin rûh-i tayyibelerine ihda eyleyeler yirmi guruş virile beş nefer
8. hizmetçilerin beherine onardan elli guruş virile ve yirmi guruş ile öd gûlâb ve bin guruşluk
9. dahi elvân şeker alınub hâzır meclisde bulunan din karındaşlarımızı tevzi' ve taksim oluna hademe-i harem-i humâyun ocağı
10. vakıf mütevellîsi bulunan hademe agaya otuz guruş virile ve başkapu gulamı bulunan agalar dahi ber vech-i hasbi nizâm idüb
11. menkabe-i müteberrike-i şerîfi vaktiyle icrâsına sa'yu gayret eyleye cenâb-ı Hakk kâffe-i mü'minin şefâat-i Resulullahı mazhar eyleye amin 1275²⁹

Vakfın Tarihi ve Vâkıfı: 1275 / 1858-59; Mahfer Kalfa.

Vakfedildiği Yer: Harem-i Hümayun Ocağı Hademeleri Vakfı.

Kitabenin Günümüzdeki Konumu: Karaağalar Taşlığı.

Kitabenin Fiziksel Tanımı: Mermer, yeşil zemin üzerine, altın varakla, talik hatla, nesir türünde, 11 satır olarak yazılan kitabenin en üstünde, altın varakla bezenmiş motifler yer alır. Üst üste iki kıvrım dalla sonlanan yarım daire formulu bitkisel motifin üstünde bir hilal, mermer kitabenin üst sınırına kadar yarım daire formunda devam eder. Hilalin içinde bir istiridye kabuğu motifli yer almıştır. (Resim 23).

Değerlendirme: Mahfer Kalfa, 1275 / 1858-59 senesinde Harem-i Hümayun Ocağı Hademeleri Vakfı'na, bir önceki vakfına ek olarak 10.000 kuruş vakfetmiştir. Bu vakfın gelirinden elde edilecek meblağ ile Ağalar Câmî'nde her sene Mevlid-i Şerif okunması şart kılınarak, paranın gelirinden yapılacak harcama kalemleri vakfiyede sıralanmıştır. Mevlidhana 50 kuruş, vaize 30 kuruş, dört kişilik aşırhanların her birine onardan 40 kuruş, Ağalar Câmî imamına 20 kuruş, bir sene içinde Kur'an-ı Kerîm okuyup hatmini tamamlayarak Hz. Muhammed'in ruhuna bağışlayan hafıza 20 kuruş, beş kişilik hizmetlilerin her birine onardan 50 kuruş verilmesi şart koşulmuştur. Vakfın yönetiminden, Harem-i Hümayun Ocağı Vakfı'nın mütevellîsi olan hademe ağa sorumlu olup ücreti 30 kuruş olarak belirlenmiştir. Mevlid-i Şerif töreni için 20 kuruşluk öd ve gûlâb ve 1000 kuruşluk renkli şeker alınarak törende bulunan kişilere dağıtılması vakfiyede yer alan bir diğer şarttır. Başkapı gulamı olan ağalar da bu törenin icrasını yürütmekle görevlendirilmişlerdir. Kitabede paranın işletilmesinden elde edilecek gelirden *nemâ* olarak bahsedilmektedir.

²⁹ Transkripsiyonu için bkz. (Şimşirgil, 2016: 212-213).

Değerlendirme ve Sonuç

Topkapı Sarayı'nda bulunan taş vakfiyelerde yer alan vakıfların çeşitliliği dikkat çekicidir. Bir birime ait birden fazla vakıf olabildiği görülür. Örneğin Zülüflü Baltacılar Koğuşu vakıflarına bakıldığında hem Zülüflü Baltacılar Koğuşu Vakfı hem de Kethüdâ Vakfı'na para vakfedildiği görülür ve hepsi de koğuşun duvarlarında, taşlığında, odaların içlerinde yer alır.

Topkapı Sarayı'nda yer alan ve çalışmada incelemeye konu edilen 25 taş vakfiyeli para vakıflarının içeriklerinde, vakfedilen paraların işletilerek elde edilecek gelirin nasıl harcanacağı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Aşçılar Mescidi'nde 3, Odun Anbarı Ocağı'nda 1, Helvahâne Mescidi'nde 3, Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nda 12, Kozbekçiler Koğuşu'nda 4 ve Kara Ağalar Koğuşu'nda yer alan 2 taş vakfiye incelenmiştir. İncelenen kitabelerden yalnızca 5 tanesi süsleme unsurları içerir ve hepsi XIX. yüzyılın süsleme özelliklerine sahiptir. İstiridye motifleri, stilize edilmiş ampir üsluplu bitkisel motifler öne çıkan tasarımlardır. Yanı sıra 1 örnekte barok perde motif de izlenebilmektedir. Tamiyeli tarih düşürme sanatının yer aldığı 2, lafzen tarihin verildiği 1 kitabe vardır.

Çalışmada incelenen taş vakfiyeli para vakıflarından yalnızca ikisinin vakfiyesi tespit edilebilmiştir. İki vakfiyenin de taş vakfiyelerinden daha geç bir tarihte düzenlenildikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, yüksek enflasyon ve zorlayıcı ekonomik koşulların yaşandığı dönemlerde kurulan para vakıflarının, bir an önce hayata geçmesi ve söz konusu vakıflardan faydalanabilecek kişilere duyurulmasının öncelendiği izlenimini uyandırmaktadır. Taş vakfiyelerin yazılıp yerleştirilmesiyle, Vakıf Defteri'ne kayıt yapılması arasında geçen zaman diliminde, taş vakfiyede yer almayıp, defter kaydında yer alan şartların nasıl oluştuğu meçhul olmakla birlikte, bu vakıfların da mütevellîler eliyle işletilip/yöneltildiği, denetimlerinin de nazırlar ya da vakfın bağlı olduğu nezaretlerce yürütüldükleri düşünülmektedir.

Taş vakfiyelerin içeriklerine bakıldığında, vakıf şartı olarak Hz. Muhammed'in doğum günü olduğu kabul edilen Rebiülevvel ayının 12. gününde okunan dualar, Hz. Muhammed'in hayatı ve hikmetlerinin anlatıldığı dini eserlerin okunması, dinleyicilere hurma, şerbet, şeker ve buhur ikramının yapıldığı Mevlid-i Şerif törenlerinin önemli bir yer tuttuğu görülür. Topkapı Sarayı'nın farklı birimlerinde yer alan taş vakfiyeler, Mevlid-i Şerif törenlerinin Saray'ın hizmetlisi ağalar ve kalfalar tarafından maddi güçleri ölçüsünde yapıldığını gösterir. İncelenen 25 taş vakfiyeden 13'ünün Mevlid-i Şerif törenleriyle ilgili olması bunun kanıtı niteliğindedir.

Para vakıflarının taş vakfiyeler üzerine yazılarak Topkapı Sarayı'ndaki hizmet birimlerine yerleştirilmesi, bir yandan vâkıfların hayırsever kimliklerini görünür hale getirerek hayatta olanlara prestij kazandırırken merhûmların hayırla anılmalarına aracılık eder. Diğer taraftan da yangınlar ya da başka sebepler yüzünden vakıfların vakfiyelerinin kaybolmasının önüne geçer. Taş vakfiyeler aynı zamanda para vakfından faydalanmak isteyen Saray çalışanlarına başvurabilecekleri vakıfları göstermesi açısından da önemlidir.

Ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde; iaşe temininde yaşanan güçlükler, artan tağşiş, serbest piyasadaki enflasyon gibi sebeplerden ötürü, para vakıfları aracılığıyla ihtiyaçların karşılanması sistemi bir zorunluluk haline gelmiş gibi görünmektedir. Topkapı Sarayı'nın hizmet birimlerinde görevli olan ağa, kethüda, kalfa, hanımların, kendi mallarından vakfettikleri paraların işletilmesiyle elde edilen gelirlerle hizmet birimlerinin ihtiyaçları karşılandığı kadar Mevlid-i Şerif törenleri, Ramazan aylarında yapılacak özel harcamalar, kandil gün ve gecelerinin kutsiyetlerine yönelik özel şartlar düzenlenmiş, böylece hayırsever ve dindar vâkıflar kendileri için de dua okunmasını istemiştir. Hem dini hem iktisadi yönleri olan Topkapı Sarayı'ndaki para vakıflı taş vakfiyeler, yazıldıkları dönemlerin Saray'daki gündelik hayatına ilişkin bilgileri içermektedir. Günümüze ulaşamayan hizmet birimlerindeki mekânsal düzenlenmelerle ilişkili bilgiler, Saray çalışanlarının kimlikleri, dini törenler için kullanılacak eşyaların ve buhur malzemeleriyle gıda ürünlerinin tespit edilmesi, aydınlatma için hangi malzemelerin kullanıldığı gibi bilgilere taş vakfiyeler aracılığıyla ulaşmak mümkündür.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, Defter 00043 00230, Kayıt No:168, Sayfa: 482-483.

VGMA, Defter 00043 00231, Kayıt No:169, Sayfa: 484-485.

2. Taş Vakfiyeler

Başkadın Lalası Rıdvan Ağa Vakfı, 1226 / 1811-12.

Başkapı Gulamı Abdullah Ağa Vakfı, 1 Cemaziyevvel 1246 / 18 Ekim 1830.

Bedr-i cihân Kalfa Vakfı, 17 Cemaziyevvel 1237 / 9 Şubat 1822.

Dârüssaâde Ağası Mehmed Arif Ağa Vakfı, 1 Receb 1268 / 21 Nisan 1852.

Dergâh-ı Alî gediklü züeamalarından Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa Vakfı, 1230 / 1814-15.

Dilberengiz Hanım Vakfı, 15 Rebiülevvel 1263 / 3 Mart 1847.

Eski Kozbekçibaşı Pehlivan el-Hâc Hasan Ağa Vakfı, Muharrem 1211 / Temmuz-Ağustos 1796.

Geredeli Kozbekçi Sarı İbrahim Ağa Vakfı, 1228 / 1813.

Harem ağalarından Davud Ağa Vakfı, 1 Rebiülahir 1240 / 23 Kasım 1824.

Harem-i Hümayun kalfası merhume Penbe Kalfa Vakfı, 1235 / 1819-20.

Harem-i Hümayun kalfası merhume Penbe Kalfa Vakfı, 17 Cemaziyelahir 1235 / 1 Nisan 1820.

Hazînedar Said Ağa'nın câriyelerinden Merhûme Zeyneb Hanım Vakfı, 1 Rebiülevvel 1235/ 18 Aralık 1819.

İbrikdar Ustalardan İsmail Ağa Vakfı, Cemaziyelahir 1230 / Mayıs-Haziran 1815.

Kozbekçi Halifesi Boyâbâdî Hasan Ağa Vakfı, 1228 / 1813.

Mahfer Kalfa Vakfı, 1265 / 1848-49.

Mahfer Kalfa Vakfı, 1275 / 1858-59.

Merhum Bölükbaşı Dubadeli (Dubadalı) Ali Ağa Vakfı, 1217 / 1802-3.

Merhum Nuri Bey Vakfı, 1233 / 1817-18.

Merhum Vanlı Hasan Ağa Vakfı, 1 Ramazan 1246 / 13 Şubat 1831.

Merhume eski başkâtip el-Hâc Mîr-i Vefâ Hatun Vakfı, 15 Cemaziyelahir 1234 / 11 Nisan 1819.

Mihr-i Vefa Hatun Vakfı, 22 Rebiülevvel 1232 / 9 Şubat 1817.

Serodacı Küçük Osman Ağa Vakfı, 1 Cemaziyelahir 1238 / 13 Şubat 1823.

Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa Vakfı, 1262/1845-46.

Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa Vakfı, 15 Şevval 1257 / 30 Kasım 1841.

Zülüflü Baltacılar Eski Kethüdası Mustafa Bey Vakfı, 1222 / 1807-8.

3. Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmad, Mahadi (2015). "Cash Waqf: Historical Evolution, Nature and Role as an Alternative to *Ri-ba*-Based Financing fort he Grass Root". *Journal of Islamic Finance*, Vol.4, No.1, 63-74.

Al, Furkan (2023). Topkapı Sarayı'ndaki Kitabelerin Belgelenmesi ve Koruma Önerileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Koruma ve Restorasyon Bilim Dalı.

Alkan, Mustafa (2006). "Uşak Para Vakıfları (1890-1923)", *Belleten*, 70 (258), 743-774.

- Ayverdi, Ekrem Hakkı (1962). "Mudurnu'da Yıldırım Bayezid Manzumesi ve Taş Vakfiyesi". *Vakıflar Dergisi*, (5), 79-86.
- Balcı, Ramazan (2009). *Bilinmeyen Yönleriyle Osmanlı Sarayı ve Harem Hayatı. Sarayın Sırları* (Abdurrahman Şeref). İstanbul: Elit Kültür.
- Bilgin, Arif (2004). *Osmanlı Saray Mutfağı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Cantay, Gönül (1994). "Türklerde Vakıf ve Taş Vakfiyeler". *Vakıf Haftası Dergisi*, (11), 147-162.
- Çaycı, Ahmet (2018). *Türk-İslam Kültüründe Vakıf ve Sanat*. Konya: Palet Yayınları.
- Çetinaslan, Mustafa (2018). "Taş Vakfiyeler ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nin Taş Vakfiyesi". *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu – 1*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları. 205-240.
- Çizakça, Murat (2004). "Incorporated Cash Waqfs and Mudaraba, Islamic non-bank Financial Instruments From Past to the Future". *International Seminar on Non-bank Financial Institutions, Kuala Lumpur*. Bildiri Sunumu, 26-28 Ocak 2004, MPRA Paper, Münih.
- Çizakça, Murat (2001). *A History Of Philanthropic Foundations: The Islamic World From The Seventh Century To The Present*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Fatsa, Mehmet ve Halil İ. Sarıtaş (2012). "Giresun Merkezde Osmanlı Devri Vakıf Eser Kitabeleri". *Vakıflar Dergisi*, (38), 141-154.
- Gürsoy, Çiğdem (2021). "İstanbul Yeniköy Mahkemesi Para Vakfı Kayıtları (1591-1883)". *Osmanlı Araştırmaları*, LVII, 171-202.
- Kahf, Monzer & Amiirah Nabee Mohomed (2017). "Cash Waqf: An Innovative Instrument of Personal Finance In Islamic Banking". *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 13 (13), 13-29.
- Karateke, Hakan T. (2004). *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüz Yılında Merasimler*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kavanin-i Yeniçeriyan: Yeniçeri Kanunları* (2011). Yay. Haz. Tayfun Toroser. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Keskin, Mustafa Ç. (2016). "Bayezîd Paşa: Vezir, Entelektüel, Sanat Hamisi". *Osmanlı Araştırmaları*, (48), 1-37.
- Keskin, Mustafa Ç (2018). "Umur Bey Taş Vakfiyesi: Esin ve İçerik Üzerine Bir Değerlendirme". *Osmanlı Araştırmaları*, (53), 121-152.
- Küçükaşçı, Mustafa S. (2024). "Osmanlı Tarihi Araştırmaları İçin Az Bilinen Bir Kaynak: Topkapı Sarayı Taş Kitabeler Koleksiyonu". *XIX. Türk Tarih Kongresi (3-7 Ekim 2022)*, 3. Cilt I. Kısım. Ankara. 677-711.
- Öz, Tahsin (1948). *Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları (1939-1944)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özcan, Abdülkadir (1992). "Baltacı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5. İstanbul. 34-35.
- Pamuk, Şevket (2017). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pamuk, Şevket (2005). *Osmanlı-Türkiye İktisad'ı Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, Korkmaz (2020). "Muş Merkezde Yer Alan Nadide Bir Eser: Selim Paşa Taş Vakfiyesi". *TAED*, (67), 455-470.
- Şentürk, Abdülmecit (2013). "Topkapı Sarayı'ndaki Taş Vakfiye Kitabeleri". *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık 6*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü ve Topkapı Sarayı'nı Sevenler Derneği Süreli Yayını. 220-237.

- Şimşirgil, Ahmet (2016). *Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tekeşin, Metin (1964). Topkapı Sarayı Müzesinin Orta Avlusunda Bulunan Vakıf Kitabeleri. Bitirme Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2000). "Medeniyet Tarihimizde Taş Vakfiyeler". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 33-51.
- Türkoğlu, İrfan (2013). "Osmanlı Devleti'nde Para Vakıflarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 187-196.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988). *Osmanlı Devleti Teşkilâtında Kapukulu Ocakları I: Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Varlık, Mustafa Çetin (2018). "Germiyanoglu II. Yakub Bey'in Mescidi ve Türbesi". *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 59-75.
- Yurttaş, Hüseyin ve Zerrin Köşklü (2017). "Erzurum İli Vakfiyelerinde Taş Özetler". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (44), 355-375.

4. Elektronik Kaynaklar

- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4963]; Erişim: 03.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4958]; Erişim: 02.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K5333]; Erişim: 04.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K5331]; Erişim: 04.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K5336]; Erişim: 12.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K5332]; Erişim: 04.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4968]; Erişim: 04.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4959]; Erişim: 02.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4969]; Erişim: 04.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4960]; Erişim: 02.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4967]; Erişim: 04.01.2024.
- H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (eds.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [K4957]; Erişim: 02.01.2024.

Ekler

Ek 1. Kronolojik Olarak Taş Vakfiyelerde Yer Alan Bilgiler

VÂKIF	TARİH	VAKFEDİLEN MEBLAĞ	KİTÂBENİN KONUMU
Eski Kozbekçi başı Pehlivan el-Hâc Hasan Ağa	Muharrem 1211 / Temmuz-Ağustos 1796.	1000 kuruş	Bilinmiyor.
Merhum Bölükbaşı Dubadeli (Dubadalı?) Ali Ağa	1217/1802-3	1400 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Zülüflü Baltacılar eski kethüdası Mustafa Bey	1222 / 1807-8	2500 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Başkadın Lalası Rıdvan Ağa	1226 / 1811-12	1000 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Kozbekçi Halifesi Boyâbâdî Hasan Ağa	1228 / 1813	1000 kuruş	Bilinmiyor.
Geredeli Kozbekçi Sarı İbrahim Ağa Vakfı	1228 / 1813	1000 kuruş	Bilinmiyor.
Dergâh-ı Alî gedikli züemalarından Geredeli el-Hâc Ahmed Ağa	1230 / 1814-15	2500 kuruş	Bilinmiyor.
İbrikdar ustası İsmail Ağa	Cemaziyelahir 1230/ Mayıs-Haziran 1815	1000 kuruş	Bilinmiyor.
Mihr-i Vefa Hatun	22 Rebiülevvel 1232/ 9 Şubat 1817	2000 kuruş	Bilinmiyor.
Merhum Nuri Bey	1233/1817-18	3 kese	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Merhume el-Hâc Mîr-i Vefâ Hatun	15 Cemaziyelahir 1234/ 11 Nisan 1819	1200 kuruş	Aşçılar Mescidi.
Merhume Zeyneb Hanım	1 Rebiülevvel 1235/ 18 Aralık 1819	2000 kuruş	Aşçılar Mescidi.
Merhume Penbe Kalfa	1235/ 1819-1820	800 kuruş	Bilinmiyor.
Merhume Penbe Kalfa	17 Cemaziyelahir 1235 / 1 Nisan 1820	2500 kuruş	Aşçılar Mescidi.
Bedr-i cihân Kalfa	17 Cemaziyellevvel 1237 / 9 Şubat 1822	500 kuruş	Bilinmiyor.
Serodacı Küçük Osman Ağa	1 Cemaziyelahir 1238 / 13 Şubat 1823	200 kuruş +600 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Davud Ağa	1 Rebiülahir 1240 / 23 Kasım 1824	6000 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Başkapı Gulamı Abdullah Ağa	1 Cemaziyellevvel 1246 / 18 Ekim 1830	2000 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Merhum Vanlı Hasan Ağa	1 Ramazan 1246 / 13 Şubat 1831	500 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Merhum Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa	15 Şevval 1257 / 30 Kasım 1841	6100 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Yayla Başkapı Gulamı Salih Ağa	1262 / 1845-46	6100 kuruşluk vakfı 7200 kuruşa çıkarılmıştır.	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Dilberengiz Hanım	15 Rebiülevvel 1263 / 3 Mart 1847	7000 kuruş	Zülüflü Baltacılar Koğuşu.
Mahfer Kalfa	1265 / 1848-49	10.000 kuruş	Karaağalar Taşlığı.
Darüssaade Ağası Mehmed Arif Ağa	1 Receb 1268 / 21 Nisan 1852	8250 kuruş	Bilinmiyor.
Mahfer Kalfa	1275 / 1858-59	10.000 kuruş	Karaağalar Taşlığı.

Ek 2: Zeyneb Hatun İbneti Abdullah'ın Vakfiyesi

